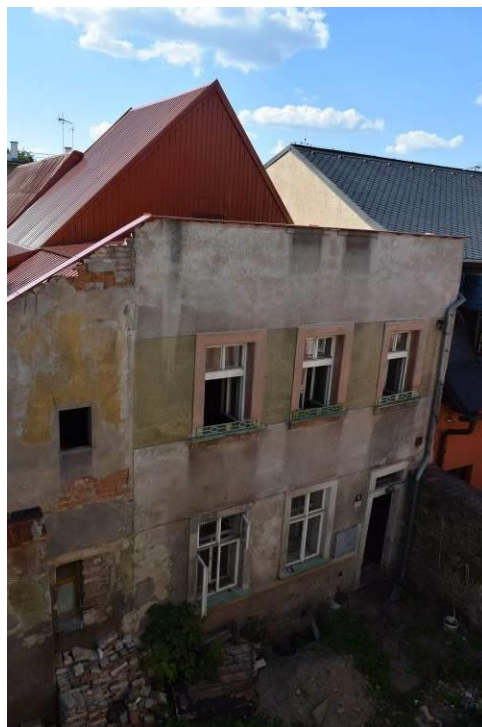

Tzv. RABÍNSKÉ DOMY V KOLÍNĚ

Ul. Na Hradbách č.p. 124-p. č. st. 169 a č.p. 125-p.č. st. 170

NEDESTRUKTIVNÍ STAVEBNĚ HISTORICKÝ PRŮZKUM

Zpracováno pro Město Kolín

2022

Mgr. Jindřich Záhorka

Obsah:

Úvod	3
Dějiny objektu	4
Prameny, mapy, plány, literatura	17
Rozbor objektu, popis současného stavu	22
Stavební historie	35
Hodnotné prvky a detaily	42
Hodnocení areálu, architektonické, závady	46
Doporučení k rekonstrukci	49

Obrazová příloha:

Mapy, plány, ikonografie	56
Fotografie současného stavu	113

Plánová příloha:

Plány současného stavu	8 listů
Stavební vývoj	8 listů
Památkové hodnocení	8 listů

Kontakt na zhotovitele:

Mgr. Jindřich Záhorka

Bojiště 32

280 02

email: jindrichzahorka@seznam.cz

tel: 724663604

1. ÚVOD

Standardní nedestruktivní stavebně historický průzkum (dále jen SHP) byl zpracován v měsících květen až srpen roku 2022. Průzkum se týkal tzv. Rabínských domů v **ulici Na Hradbách č.p. 124-p.č. st. 169 a č.p. 125-p.č. st. 170 v Kolíně. Tyto domy jsou zapsány v Ústředním seznamu kulturních památek ČR pod číslem 39176/2-743 pro dům č.p. 24. Dům č.p. 125 je zapsán v rámci Městské památkové rezervace č. 1047.** Oba domy jsou ve vlastnictví Města Kolín, které v rámci předprojektové přípravy zadalo vypracování SHP. Celek se v současnosti skládá s hlavního domu č.p. 124, který leží při ulici Na Hradbách, dvorku a dvorního stavení č.p.125. Západní část tohoto stavení je v patře přístupná pouze ze sousední parcely st. č. 231.

Jednotlivé objekty byly v době průzkumu přístupné, kromě hlavního prostoru sklepa a části podkroví v domě č.p. 125. Některé prostory přízemí č.p. 125 byly ve fázi destrukce dřevěných konstrukcí, které znemožňovaly podrobný průzkum. Zaměření současného stavu zhotovila firma AZPROJECT s.r.o., Plynářská 830, Kolín. Obrazová dokumentace byla zaměřena především na zachycení dochovaných hodnotných konstrukcí, architektonických prvků a detailů.

Všechny části SHP byly provedeny dle platné metodiky SHP, vydané Národním památkovým ústavem v roce 2015. „Metodika stavebněhistorického průzkumu“, Jan Beránek – Petr Macek (edd.), Praha 2015, Certifikovaná metodika osvědčení č. 56 MK ČR, Odbor výzkumu a vývoje, Čj. MK 62059/2015 OVV, Sp. Zn. MK-S 11816/2015 OVV ze dne 16. 10. 2015; ISBN 978-80-7480-037-5.

Autorem SHP je Mgr. Jindřich Záhorka a PhDr. Miroslava Jouzová. Autoři děkují za cenné připomínky ke stavebnímu vývoji objektů Ing. arch. Janu Veselému.

Standardní stavebně historický průzkum nenahrazuje závazná vyjádření příslušných památkových orgánů a organizací ve smyslu zákona č. 20/1987 Sb. Předložený elaborát je duševním vlastnictvím autorů.

2. DĚJINY OBJEKTU

Židovská komunita byla nedílnou součástí dějin města Kolína pravděpodobně již od doby jeho založení, tedy poloviny 13. století.¹ Nejstarší písemné zprávy o zdejším židovském osídlení pocházejí až z období vlády Jana Lucemburského z přelomu 30. a 40. let 14. století. V listě královského hejtmana Petra z Rožmberka, zaslaném někdy v letech 1339–1341 nebo 1346 rychtářům a přísežným měst Nymburka, Nového Bydžova, Hradce Králové a Kolína, se přikazovalo Židům usedlým v uvedených městech, aby se odebrali do Prahy a prostřednictvím pražského rabína zaplatili královskou berni. V jiném přesněji nedatovaném listě zaslaném králi Janovi se vedle dalších Židů připomíná i Samuel z Kolína.² Můžeme předpokládat, že se v Kolíně Židům žilo dobře, neboť v předhusitském období zde není ve známých pramenech zmiňován žádný protižidovský pogrom, na rozdíl např. od nedaleké Čáslavi (1337) nebo Kouřimi (1338).

Další informace přinášejí kolínské městské knihy, ve kterých se k roku 1377 poprvé připomíná Židovská ulice (*Platea Judeorum*).³ Předpokládáme, že již tehdy ležela u hradeb v jihozápadní části města (v místech dnešních ulic Na Hradbách a Karoliny Světlé). Židovské osídlení této ulice nebylo na přelomu 14. a 15. století ještě souvislé, mnohé domy zde vlastnili i křesťané. Naproti tomu se zdá, že Židé drželi nemovitosti i v jiných částech města. Jejich právní postavení bylo ve středověkém Kolíně uspokojivé, ujednání se řídila městským právem a byla zapisována do běžných městských knih vedených kolínskou městskou radou pro

¹ První písemná zmínka o královském městě Kolín je v privilegiu Přemysla Otakara II., věnovanému Přelouči z 8. 9. 1261. Gustav FRIEDRICH – Jindřich ŠEBÁNEK – Sáša DUŠKOVÁ, *Codex diplomaticus et epistolaris Regni Bohemiae*, díl 5/1, Praha 1974, s. 438–439, č. 292.

² Theodor JACOBI (ed.), *Codex epistolaris Johannis regis Bohemiae. Briefe des Königs Johann von Böhmen, seine Verwandten und anderer Zeitgenossen, nebst Auszügen aus Urkunden desselben Königs, als einer Ergänzung zu Fr. Böhmers Regesten*. Berlin 1841, s. s. 67, č. 159; s. 23, č. 54.

³ Státní okresní archiv Kolín (SOkA Kolín), Archiv města Kolín (AM Kolín), bez inv. č. Radní manuál 1376–1401, fol. 2^r. S některými nepřesnostmi Moriz POPPER, *Zur Geschichte der Juden in Kolin (Böhmen) im 14. Jahrhundert*, Monatsschrift für Geschichte und Wissenschaft des Judenthums 38, 1894, s. 223. Vojtěch Vaněk po rozboru radního manuálu datuje zápis na 15. 2. 1377. Vojtěch VANĚK, *K počátkům a nejstarším dějinám židovského osídlení ve středověkém Kolíně*, Práce muzea v Kolíně, řada společenskovední 9, 2005, s. 6–8.

křesťanské obyvatele. Židovské osídlení v předhusitském Kolíně nebylo početné, koncem 14. století zde mohlo žít asi šest ekonomicky silných židovských rodin.⁴ Místní komunita tak byla srovnatelná s jinými židovskými komunitami ve významných královských městech.⁵

V průběhu 15. století získávala židovská komunita ve městě na významu. Nejpozději na počátku 15. století vzniká v Kolíně židovský hřbitov, na kterém se dochovala řada náhrobků z 15. a 16. století.⁶ Existence synagogy se předpokládá již ve středověku, a to na stejném místě jako v současnosti, ale její tehdejší stavební vývoj není známý. Na průčelí současné synagogy se nacházejí dvě rozety s nápisy, zmiňujícími opravu staré synagogy v roce 1422.⁷ Usuzujeme z toho, že se jednalo o její opravu po vpádu husitů do města v předchozím roce. Je pravděpodobné, že při tom byly poškozeny i okolní domy. Z písemných pramenů pochází první zpráva o synagoze až z roku 1512.⁸ Nejstarším známým kolínským rabínem byl Majer, poprvé připomínaný roku 1498.⁹

Uvádí se, že po vypovězení Židů z Plzně v roce 1504 se stává kolínská obec druhou nejvýznamnější po Praze.¹⁰ Jeden ze stimulů jejího rozmachu představovala nedaleká bohatá Kutná Hora se stříbrnými doly a mincovnou. V předhusitském období se v Kutné Hoře sice nacházelo ghetto v místech zahrady pozdějšího

⁴ Zaznamenáváme několik jmen kolínských Židů: Duchne a Ester, Izák a David, Jacob, Lazar nazývaný také slepec, Nachmann, Ruben, Muschea, Helius, Ribka, Jeklinus Jerschom, Schenbl, Sloma, Daniel, Muschlin, Malka. O jejich rodinných vztazích víme jen málo. Ribka (Rapka) měl syny, pro které koupil dům, Muschlin byl syn slepého Lazara, Nachmann měl dva zetě, Schenbla a Izáka. Nejbohatší byl nejspíše Nachmann, jenž vlastnil dva domy.

⁵ Vojtěch VANĚK, *K počátkům a nejstarším dějinám židovského osídlení*, s. 5.

⁶ Rabín PhDr. Richard Feder uváděl nejstarší náhrobní kámen z roku 1418, v současné době je považován za nejstarší zachovaný náhrobek z roku 1492. Richard FEDER, *Dějiny Židů v Kolíně*, in: Hugo GOLD (ed.), *Židé a židovské obce v Čechách v minulosti a v přítomnosti 1*, Brno-Praha 1934, s. 294; Vlastimila HAMÁČKOVÁ – Jiřina ŠEDINOVÁ, *Starý židovský hřbitov v Kolíně*, Práce muzea v Kolíně, řada společenskovoední 4, Kolín 1987, s. 105, 119. Srov. Jan HEŘMAN, *Židovské hřbitovy v Čechách a na Moravě*, Praha [1980], s. 16, obr. 3.

⁷ Nápis na první rozetě: *Tvému domu svatost náleží (Ž 93:5). Obnoveno ke slávě Hospodina. Nápis na druhé rozetě: Stará synagoga. Ať slyší nás, když k němu volat budeme. (Ž 20:10).* Zde je obsažen chronogram 182 p.m.p, což je rok 1422.

⁸ První dosud známá zmínka o židovské škole v Kolíně bývá spojována s existencí synagogy. Josef Vávra byl však přesvědčen o časnější existenci synagogy. Josef VÁVRA, *Dějiny královského města Kolína nad Labem*, díl 1, Kolín 1888, s. 121, 38.

⁹ SOkA Kolín, AM Kolín, bez inv. č. Radní manuál 1494–1501 (1512) /tzv. manuál Jakuba z Vrbice/, fol. 102^v.

¹⁰ Tomáš PĚKNÝ, *Historie Židů v Čechách a na Moravě*, Praha 2001, s. 288.

Voršilského kláštera, ale roku 1421 bylo vypleněno a již nebylo obnoveno.¹¹ Po uklidnění poměrů dojížděli do Kutné Hory židovští obchodníci z okolí a měli také zájem usazovat se v nedalekém Kolíně. Nejbohatší z nich se podíleli na dodávkách stříbrného pagamentu do kutnohorské mincovny.¹² Četnými zmínkami jsou také doloženy různé obchodní aktivity kolínských Židů a jejich půjčky kutnohorským měšťanům.¹³

Roku 1541 vypověděl král Ferdinand I. Židy z Čech pro nepodložené podezření ze založení požáru v Praze. Království museli opustit i kolínští Židé, kteří pod vedením zdejšího rabína Mojžíše Malostranského odešli pravděpodobně v květnu roku 1542 a zamířili do Kaziměře u Krakova a do Lvova. Ovšem 9. listopadu 1546 Ferdinand I. vydal list, na jehož základě mohlo pod ochranou panovníka v Kolíně opětovně pobývat dvacet pět v listě jmenovitě uvedených Židů. O tři roky později se vrátili i ostatní.¹⁴ Podruhé byli Židé z království vykázáni v roce 1557, ale jejich odchod se odkládal až do roku 1561. Až po Ferdinandově smrti povolil jeho nástupce Maxmilián II. roku 1564 jejich opětovný návrat do Čech. V Kolíně se Židé těžko domáhali svých bývalých domů. Navíc sem přicházeli i ti, kteří zde před vypovězením nepobývali.¹⁵

Príslušníci rostoucí komunity ve městě zakládali živnosti, které mnohdy konkurovaly křesťanským obchodníkům a řemeslníkům. Při obchodu uplatňovali vysokou podnikatelskou obratnost, šetrnost i houževnatost, což vedlo k dalším sporům mezi Židy, městskou radou a křesťanským obyvatelstvem. Bezesporu však dynamizovali místní hospodářství a získávali si širokou křesťanskou klientelu.

¹¹ Jan FIALA, *Dvory ve vnitřní Kutné Hoře. Jičínský (s určením předhusitské židovské čtvrti), Turnovský a Lexovský*, Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české, 8, 1934, s. 61 – 63; TÝŽ, *Židovská branka v Kutné Hoře*, tamtéž, 1940, s. 64; V. VANĚK, *K počátkům a nejstarším dějinám židovského osídlení*, s. 4.

¹² Např. v roce 1496, kdy byl hlavním dodavatelem mincovního pagamentu do kutnohorské mincovny pražský Žid Juda Josef, menší dodávky zajišťovali i kolínští Židé Beneš, Beran, Beránek, David, Hes, Leva, Mojžíš, Zeligman a Žalman. Zdeněk JELÍNEK, *Dodávky stříbra a jeho zpracování v kutnohorské mincovně v poslední čtvrtině 15. a v první třetině 16. století*, Sborník archivních prací 25, sv. 2, 1975, s. 493.

¹³ Josef ŠIMEK, *Kutná Hora v XV. a XVI. století*, Kutná Hora 1907, s. 113–115. TÝŽ, *Zprávy o Kutné Hoře z let 1544–1577*, Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české, 8, 1933, s. 22–23.

¹⁴ Stanislav PETR, *Kolínská židovská komunita po prvním exodu Židů ze země Koruny české v roce 1541*, Práce muzea v Kolíně, řada společenskovední 9, 2005, s. 13–26.

¹⁵ Současné se však nevrátily původní nejbohatší židovské rodiny: Pinkasové, Jelenové a Muňkové. J. VÁVRA, *Dějiny královského města Kolína I*, s. 140.

Židé, kteří panovníkovi odváděli zvláštní daň, byli pod jeho právní ochranou a po roce 1527 nad nimi převzala správu rada komory královské (česká komora), jež měla do jisté míry zájem na udržování jejich prosperity. V Kolíně také hejtmani kolínského zámku oceňovali jejich obchodní a finanční přínos. Židovští obchodníci mohli těžit z výhodné polohy města na křižovatce obchodních cest do Prahy, Vídně a Vratislavi.¹⁶ Svou úlohu hrála i nedaleká Kutná Hora, avšak roku 1568 byl císařem Maxmiliánem II. vydán zákaz Židům obchodovat v Kutné Hoře a v dalších horních městech. Roku 1571 císař zákaz pobytu prodloužil a do 80. let 16. století vymizely židovské podnikatelské aktivity z města úplně.¹⁷ Pozitivní vliv na další rozvoj židovské obce měla větší právní jistota a rozšiřování prostoru pro jejich obchodní a živnostenské aktivity, např. díky politice Rudolfa II. (1576–1611), který roku 1585 legalizoval obchody Židů s různými komoditami.¹⁸

Před rokem 1588 se uvádí v Kolíně 27 osedlých Židů. V dalším období jejich počet narůstal – k roku 1603 tento počet stoupl na 31 Židů¹⁹, a současně u nich pobýval větší počet židovských rodin v nájmu. V roce 1598 se v Kolíně uvádí 213 domů křesťanských a 32 židovských.²⁰ Odhadem zde žilo asi 270 až 300 Židů a jejich počet stoupal.²¹ V letech 1588 až 1623 koupili 11 dosud křesťanských domů na obou okrajích Židovské ulice.²²

¹⁶ Srov. Marie BUŇATOVÁ, *Pražští kupci na cestách. Předbělohorská Praha a středoevropské trhy*, Praha 2013, s. 113, 115, 166.

¹⁷ Stanislav PETR, *Nejstarší židovská kniha města Kolína z let 1598–1729 a správa kolínského židovské obce v tomto období*, Sborník z historie Židů na Kolínsku, Kolín 1992, s. 8; Marek LAUERMAN, *Židé v Kutné Hoře*, Kutná Hora 2000, s. 3–9; Veronika SKŘIVANOVÁ, *Korespondence Kutné Hory a Kolína od 60. let 16. století do Bílé hory*, diplomová práce FF UK v Praze, Praha 2009, s. 76–77; Jana VOJTÍŠKOVÁ, *Písemná komunikace mezi českými královskými městy v době předbělohorské*, Praha 2011, s. 187.

¹⁸ T. PĚKNÝ, *Historie Židů*, s. 60.

¹⁹ J. VÁVRA, *Dějiny královského města Kolína*, díl 1, s. 174.

²⁰ Bohumil BONDÝ – František DVORSKÝ, *K historii Židů v Čechách, na Moravě a v Slezsku 906 až 1620*, díl 2, Praha 1906, s. 715, č. 943 zpráva královského rychtáře v Kolíně mistra Jana Pachty z Rájova české komoře (2. 11. 1598); František DVORSKÝ, *O počtu domů v Praze a v královských městech v 16. – 19. století II*, Časopis Musea království Českého, roč. 56, 1882, s. 64. Pro srovnání, v roce 1595 bylo v Praze 150 židovských domů, takže tamní osídlení bývá odhadováno na tři tisíce osob. TÝŽ, *O počtu domů v Praze a v královských městech v Čechách v 16. – 19. století I*, Časopis Musea království Českého, roč. 55, 1881, s. 486; Rachel L. GREENBLATT, „Aby vyprávěli svým dětem“. *Paměť židovské obce v raně novověké Praze*, Praha 2016, s. 51.

²¹ J. VOJTÍŠKOVÁ, *Písemná komunikace*, s. 58.

²² Josef VÁVRA, *Dějiny královského města Kolína nad Labem*, díl 2, Kolín 1888, s. 115–116.

Správu židovské obce vykonávali tzv. židovští starší. V první polovině 16. století jich bývalo v Kolíně pět. V první polovině 18. století jich bylo již devět – primátor, čtyři starší a čtyři obecní starší. Primátor prezentoval obec navenek. Židovští starší vykonávali dohled nad všemi židovskými institucemi v obci a měli také soudní pravomoc nad vnitřními civilními spory (nikoliv nad spory kriminálními). K ruce měli dva přísežné písaře. Duchovní a kultovní záležitosti spadaly do pravomoci rabína. Při synagoze působili představení synagogy, kteří mimo jiné vedli evidenci (evidenční knihy) sedadel (míst v synagoze), jež byla chápána jako soukromý majetek, a to poměrně značné hodnoty.²³

V Kolíně také působila významná ješiva – škola vyššího židovského vzdělání, určená ke studiu Talmudu, spojená především se jmény rabínů Becalela Charifa (zemřel 1599) a Chajima ben Sinaje (zemřel 1624), syna a synovce slavného rabi Löwa.²⁴ Vznikla zde po Praze druhá nejstarší chevra kadiša (pohřební bratrstvo).²⁵

Závažný vliv na židovské obce měla restriktivní státní nařízení z 18. století, která usilovala o regulaci narůstajícího počtu židovského obyvatelstva. Císař Karel VI. v letech 1726–1727 vydal několik nařízení, která opětovně přikazovala Židům pobývat pouze ve zvláštních ulicích a čtvrtích (translokační reskript) a omezovala počet Židů žijících v Čechách a na Moravě (numerus klausus, familiantský zákon). Negativně byly postiženy židovské rodiny, jejich patriarchální ráz posvěcený náboženskými předpisy, neboť soudružnost rodiny byla pro Židy v diaspoře jednou z nejvyšších hodnot.²⁶

Tereziánský katastr v roce 1718 zde uvádí 138 židovských rodin v 38 domech, celkem 789 osob (reálně v Kolíně žilo asi jen 670 Židů).²⁷

²³ Jaroslav PEJŠA – Ladislav JOUZA – Miroslava JOUZOVÁ, *Moje město Kolín. Židé v Kolíně*, Kolín 2014, s. 13.

²⁴ V. HAMÁČKOVÁ – J. ŠEDINOVÁ, *Starý židovský hřbitov v Kolíně*, s. 113, 118, 109–110; Alexandr PUTÍK (ed.), *Cesta života. Rabi Jehuda Leva ben Becalel kol. 1525–1609*, Praha 2009, s. 78. Gutmann KLEMPERER, *Pražský rabinát*, Praha 2008, s. 28.

²⁵ Kolínské pohřební bratrstvo mělo dochováno stanovy z let 1680 a 1718 (zničeny pravděpodobně za druhé světové války), které se odkazovaly ke stanovám z roku 1610.

²⁶ T. PĚKNÝ, *Historie Židů*, s. 95–96.

²⁷ NA, Tereziánský katastr, inv. č. 1491, N. 5, kart. č. 458; Antonín CHALUPA (et al.), *Tereziánský katastr český*, 2. sv., Rustikál (kraje K–Ž), Praha 1966, s. 55; Zuzana VĚCHETOVÁ, *Vývoj židovské obce v Kolíně v 18. století. Populace, živnosti a správa ve srovnání*, diplomová práce FF UK v Praze, Praha 2008, s. 48.

K orientaci ve složitém a mnohotvárném komplexu židovských domů sloužila od 18. století tzv. konskripční (popisná) čísla. Byla zapisována římskými číslicemi na rozdíl od popisných čísel křesťanských domů. Synagogám se konskripční čísla nedávala podobně jako šlechtě (jatkám).²⁸ K přečíslování domů v ulici Na Hradbách došlo na základě usnesení rady Městského národního výboru v Kolíně ze dne 27. prosince 1979. Domu čp. IV bylo přiděleno čp. 124 a domu čp. V čp. 125.²⁹

Nedostatek stavebního místa i finančních prostředků na stavbu spolu s dalšími okolnostmi (koupě, dědictví, svatební dary, věna, odkazy apod.) vedl už od sklonku 17. století k postupnému dělení domů na více částí – domovních dílů. Roku 1793 mělo kolínské ghetto kromě budov v majetku židovské obce 51 domů rozdělených mezi 180 vlastníků. Většina domů byla rozdělena na tři části.³⁰

Vnitřní členění domů a domovních dílů z hlediska jejich funkce odpovídalo jednak prostorovým možnostem ghetta, jednak potřebám obživy jeho obyvatel. Můžeme předpokládat, že tak, jak to popisuje Rudolf Fišer pro Třebíč, to mohlo vypadat i v Kolíně. Základní součástí každého domovního dílu byla světnice, v níž rodina žila, dále kuchyně, sloužící nejen k přípravě pokrmů, ale většinou i k vytápění světnic, komora ke spaní či skladování zboží a záchod. Hodně domů bylo též vybaveno tzv. sukou, zvláštním typem místnosti, sloužící každoročně k oslavě Svátku stanů (Sukot). Každý dům měl předsíň, tu a tam společnou pro několik domovních dílů, samostatnou předsíň pro vlastníka domu, schody do patra nebo na půdu. Půdy bývaly rozděleny mezi vlastníky domovních dílů a vzájemně odděleny prkennými stěnami. Charakteristické bývaly rovněž dlouhé dřevěné chodby podél celého bloku domu, na nichž stávaly dřevěné záchody. Některé z domů byly opatřeny pavlačemi. Ve většině soukromých domů se v přízemí nacházely kupecké

²⁸ Rudolf FIŠER, *Třebíč. Osudy židovských domů*, Třebíč 2005, s. 73.

²⁹ Městský úřad Kolín, Stavební odbor.

³⁰ *Soupis židovských rodin v Čechách z roku 1793*, Díl 2, Praha 2003, s. 46–98.

krámy a sklady a někdy také řemeslnické dílny. Součástí domů byly rovněž koňské stáje, různé kůlny a přístřešky pro skladování dřeva.³¹

Střechy měly až do počátku 19. století šindelovou krytinu. Krajský úřad však 4. května 1816 rozhodl, že pro nebezpečí ohně nesmí být od tohoto data žádný dům být kryt šindelem, ale pouze taškami. Přesahující okapové roury musí být do 6 týdnů odstraněny a místo nich musí být pořízeny podél zdi splývající hadice. Kdo by nařízení neuposlechl, bude potrestán pokutou 10 říšských tolarů.³²

Dům čp. IV (dnes č.p. 124)

Zpočátku byl dům č.p. IV (dnes 124) domem soukromým a obecním se stává až v 19. století, kdy se staví nová budova pro židovskou školu, spojená s domem čp. VI, kde do té doby kolínští rabíni žili. Proto dochází k jejich přestěhování do čp. IV a židovská obec se snaží o získání tohoto domu do svého vlastnictví.

Soupis židů k roku 1724 uvádí v domě čp. IV Jakoba Löbla s manželkou Traindl, dvěma syny a dcerou. Jakob byl přísežným židovským písařem a zároveň prodával pálenku. Dále zde najdeme rodinu jeho syna Mendla s manželkou Gitl, synem a dcerou. Mendl se živil jako košerák (rituálně porážel zvířata). V nájmu u nich žil hauzírník (podomní obchodník) Mojžíš Leipe s manželkou Rachel.³³

K roku 1745 je doloženým majitelem Samuel Poláček.³⁴ V průběhu následujících let byl dům prodán Gottliebu Saudkovi. Ten se oženil 3. října 1776³⁵ s Rachel a svou rodinu (dva syny a dceru) živil obchodováním s kořením. Vedlo se mu dobře, protože kromě domu mu patřila také dvě sedadla v synagoze.³⁶ Dále se v

³¹ Rudolf FIŠER, *Třebíč. Osudy židovských domů*, Třebíč 2005, s. 62.

³² Richard FEDER, *Z archivu israelské nábož. obce kolínské*, Věstník klubu čsl. turistů, roč. VIII, 10. 10. 1931, č. 9–10, s. 124.

³³ NA, fond HBS, IX. Kouřimsko (0-58), 1724, kart. 3.

³⁴ Josef VÁVRA, *Dějiny královského města Kolína nad Labem*, díl 2, Kolín 1888, s. 219.

³⁵ NA, ČG Publicum 1786–1795, sv. 45 (285–309), kart. 1196.

³⁶ *Soupis židovských rodin v Čechách z roku 1793*, Díl 2, Praha 2003, s. 48.

domě setkáváme s rodinou lékaře Ephraima Grüna. Ten přišel do Kolína z Načeradce na pozvání kolínské židovské obce, která potřebovala lékaře. Zakoupil část domu čp. IV a také jedno sedadlo v synagoze. Oženil se 27. března 1787³⁷ s Barbarou a měli spolu čtyři syny a dceru.³⁸ Zemřel v Kolíně 30. prosince 1836 ve věku 76 let.³⁹

Dům čp. IV získává židovská náboženská obec v Kolíně 19. května 1874 s podmínkou, že část prostor poslouží na dožití paní Rozarii Saudkové. Jednalo se v přízemí o klenutou místnost s kuchyní a zadní pravou komoru.⁴⁰

Prvním rabínem, který se s rodinou nejdéle roku 1880 přestěhoval do nových prostor v prvním patře domu čp. IV, byl dr. Josef Gugenheimer.⁴¹ Ten umírá 9. února 1896.⁴² Prostory prvního patra se pak staly bytem dalšího rabína Dr. Rafaela Gugenheimera, syna předešlého. Ten si do Kolína přivedl manželku Taubine Wolfovou z Fišachu (Bavorsko) a narodili se mu synové Konrád a Eduard. Právě Rafael Gugenheimer zadal pak staviteli Janu Sklenářovi projekt na novou mikvi v čp. IV, jak dokládá plánec na její úpravu z května roku 1899.

Hebrejské slovo mikve znamená doslova „shromáždění vody“. Označovala se jím rituální lázeň, jejímž úkolem bylo zabezpečit náboženskou čistotu lidí i některých předmětů. Proto byla mikve pro život komunity naprosto nezbytná. Voda musela být čistá, přírodní, pocházející z pramene. Podle předpisů musela mikve pojmut nejméně 762 litrů vody a její rozměry musely umožňovat úplné ponoření dospělého člověka do lázně, aby se tak očistil. Ponoření do mikve bylo závazné např. Pro ženy před svatbou, po porodu či menstruaci. Mikve umožňovala také

³⁷ NA, ČG Publicum 1786–1795, sv. 45 (285–309), kart. 1196.

³⁸ *Soupis židovských rodin v Čechách z roku 1793*, Díl 2, Praha 2003, s. 48.

³⁹ NA, fond Židovské matriky HBMa, inv.č. 833 Kolín (matrika zemřelých 1830–1839), s. 51.

⁴⁰ Katastrální úřad Kolín, č. vložky knihovni 1657, 2/B z 3. 4. 1882 pod číslem 4687. SOkA Kolín, Kniha smluv 1822 LC JUD IX., fol. 194.

⁴¹ NA, fond Židovské matriky HBMa, inv.č. 831 Kolín (matrika oddaných 1860–1915, 1917–1922, 1924–1940, 1942–1949), s. 73, svatba Karla Eislera s Marií Arnsteinovou 9. 6. 1880. Zde je uvedeno, že oddávající rabín Josef Gugenheimer bydlí již v čp. IV.

⁴² NA, fond Židovské matriky HBMa, inv.č. 836 Kolín (matrika úmrtí 1866–1915, 1917–1949), s. 51, č. 8, 9. 2. 1896, Ha Hradbách čp. 4.

rituální očištění nádobí, zakoupeného od křesťanských řemeslníků.⁴³ Mikve se ve své původní podobě (přesně podle nákresu) zachovala dodnes s čistou vodou.

Další, co si rabín Rafael Gugenheimer pořídil na dvoře domu čp. IV, byl přístřešek pro košerování drůbeže (žádost o zřízení kladně vyřízena 10. června 1903) a přestavba původního záchodu (schválena o týden později). Ten stál co samostatná stavba se šindelovou střechou uprostřed dvorku mezi čp. IV a V. Podle projektu stavitele Josefa Dvořáčka měl být postaven jako zděný při hradební zdi, zařízený splachováním, spojen kanálem s kanálem domovním.⁴⁴

Dr. Rafael Gugenheimer však umírá již roku 1916⁴⁵ a do Kolína přichází PhDr. Richard Feder s manželkou Hildou a dětmi Evženem, Rut a Viktorem. Posléze se Rut provdala do Jablonného v Podještědí a Viktor oženil do Plzně a v Kolíně u rodičů v čp. IV zůstal Evžen s manželkou Růženou a synem Josefem.

Během let musela být v domě čp. IV vybudována koupelna se záchodem. Richard Feder vzpomíná na svou dceru Rut, jak přinesla velké množství květin a v koupelně je dávala do váz, které roznesla po celém bytě.

Popis rabínského domu z roku 1935 nám zachoval František Straka ve svém článku *Vybledlé obrázky z Kolína před 50 lety*: „*Takzvaný rabínský dům má dosud velmi krásnou empírovou fasádu s mušlemi na okenních římsách, sloupem a taženou římsou, znázorňující schodiště. Dole po pravé straně byl stále zavřený krám, sloužící za skladiště, a po levé straně bydlel Abrahám Schiff. Tmavým schodištěm se vstupovalo do rabínského obydlí*“.⁴⁶

Zabrání pohraničí donutilo rodinu dcery Rut k návratu do Kolína k rodičům a spolu s ní se do domu čp. IV nastěhovali i rodiče jejího manžela Pavla Hellera.

Konečné řešení židovské otázky vyústilo v odchod celé rodiny Richarda Federa posledním kolínským transportem do Terezína, který z Kolína odjel 13. června 1942. Dům byl o měsíc později převeden do majetku Vystěhovaleckého fondu v

⁴³ Ja'akov NEWMAN, Gavri'el SIVAN, *Judaismus od A do Z*, Praha 1992, s. 56.

⁴⁴ Městský úřad Kolín, Stavební odbor.

⁴⁵ Náhrobek na novém židovském hřbitově v Kolíně. Nedochovala se matrika z roku 1916.

⁴⁶ František STRAKA, *Vybledlé obrázky z Kolína před 50 lety*, Věstník klubu čs. turistů odboru v Kolíně. Kolín 1935, s. 16.

rámci Protektorátu Čechy a Morava.⁴⁷ Po osvobození byla na domě zavedena národní správa⁴⁸ a o rok později obnoveno vlastnictví původního majitele Židovské náboženské obce v Kolíně.⁴⁹

Židovská obec však po druhé světové válce fungovala pouze do roku 1953. Kvůli reorganizaci židovských obcí v Čechách, ke kterému došlo na základě výnosu Státního úřadu pro věci církevní, kolínská židovská obec zanikla. PhDr. Richard Feder poté přijal funkci moravského rabína a odchází do Brna. V Kolíně dále působil jen synagogální sbor, patřící pod pražskou židovskou obec, a to až do 70. let 20. stol. Dům čp. IV je darován 8. června 1961 Okresnímu národnímu výboru v Kolíně.⁵⁰

Dům čp. V (dnes č.p. 125)

Dům č.p. V (dnes 125) byl vždy domem obecním a sloužil jako radnice. O dům se starala rodina Poláčkových, která zde bydlela.

V písemných pramenech bývala židovská „radnice“ označována jako obecní dům (Gemeindhaus). Sloužil k zasedání představitelů židovské obce a uchovávání obecní korespondence, zápisových knih a pravděpodobně i obecní pokladnice. Tak jako v Mikulově nebo Třebíči.⁵¹

Protože patřil obci, nebyl zapsán do pozemkových knih jako domy soukromých vlastníků. Proto nemáme o jeho počátcích žádné písemné údaje a jsme odkázáni na samotnou stavbu. Víme, že budova byla pravděpodobně poškozena spolu se synagogou při ničení dominikánského kláštera husity roku 1421, pak vyhořela roku 1729, kdy do ní při bouřce uhodilo. Požár vypukl v noci z 19. na 20. června.

⁴⁷ Katastrální úřad Kolín, č. vložky knihovní 1657, 3/B z 30. 7. 1942 pod číslem 1424/42.

⁴⁸ Katastrální úřad Kolín, č. vložky knihovní 1657, 4/B z 21. 7. 1945 pod číslem 552/45.

⁴⁹ Katastrální úřad Kolín, č. vložky knihovní 1657, 5/B z 6. 6. 1946 pod číslem 494.

⁵⁰ Katastrální úřad Kolín, č. vložky knihovní 1657, 7/B z 25. 6. 1946 pod číslem 1255.

⁵¹ Jaroslav KLENOVSKÝ, *Židovské památky Mikulova*, Mikulov 1994, s. 24. Rudolf FIŠER, *Třebíč. Osudy židovských domů*, Třebíč 2005, s. 79.

Shořely při něm knihy a spisy představenstva obce a knihy zdejších představených a bylo nutné založit nové.⁵²

V roce 1724 žila v domě rodina synagogálního zpěváka (Schulsinger) Löbla. S manželkou Gutl, čtyřmi syny a třemi dcerami.⁵³

V pruských válkách padlo na Židy podezření, že se spolčovali s Prusy. Proto na ně císařovna Marie Terezie zanevřela a 18. prosince 1744 vydala nařízení, aby všichni Židé do konce ledna 1745 opustili Čechy a již nikdy se nevrátili. Venkovským Židům byla lhůta prodloužena do konce června. Když se doba stěhování blížila, prosili kolínští Židé 29. dubna 1745 u městské rady, aby provedla odhad všech židovských domů v Kolíně. Obecní dům židovský (čp. V) byl tehdy odhadnut na 100 zl., což bylo nejméně ze všech domů. Bylo to pravděpodobně způsobeno předchozím požárem, po kterém neměla obec tolik peněz na kvalitnější opravu.⁵⁴ Dům čp. IV, tehdy majitele Samuela Poláčka, byl odhadnut na 200 zl.

Poláckové žili v domě čp. V po několik století. V roce 1793 to byl Löw, který obchodoval s plátnem a Jakob, vyrábějící stuhy, oba se svými rodinami.⁵⁵ V roce 1812 zde najdeme rodinu Mosese Poláčka, obchodujícího se železem⁵⁶ a Jakoba Poláčka, který se o rok později ženil s Annou Saudkovou.

Dům č. V patřil židovské obci v Kolíně po několik století, ale pravděpodobně ho po josefinských reformách přestala potřebovat a prodala ho. Zásahem Josefa II. byla roku 1784 zrušena soudní autonomie židovských obcí. Tehdy byly nejdůležitější obce v Čechách – Praha, Kolín a Mladá Boleslav – vyzvány k odevzdání soudních knih a spisů regulovaným magistrátům těchto měst. Obce tak přišly o svobodu rozsuzovat majetkové i nemajetkové pře, rozdělovat pozůstalosti a řešit sirotčí záležitosti.⁵⁷

⁵² Olga SIXTOVÁ, *Knihy představených kolínské synagogy 1730–1783*, Praha 2018, s. 21.

⁵³ NA, fond HBS, IX. Kouřimsko (0-58), 1724, kart. 3.

⁵⁴ Josef VÁVRA, *Dějiny královského města Kolína nad Labem*, Díl 2., s. 219.

⁵⁵ *Soupis židovských rodin v Čechách z roku 1793*, Díl 2, Praha 2003, s. 49.

⁵⁶ NA, fond Židovské matriky HBMA, inv. č. 821, č. 5, 15. 3. 1812.

⁵⁷ Dvorský dekret z 1. března 1784.

Roku 1815 se jednalo o rozšíření synagogy (o něm se hovořilo, již roku 1803) V konferenčním protokolu z téhož dne se uvádí, že missiv zemského podkomořského úřadu z 27. září 1815 potvrdil guberniální povolení z 18. srpna téhož roku, aby kolínské židovské obci byla k rozšíření její synagogy odprodána *"od horních valů, ležících u Pražské brány, část o ploše 14 čtverečných sáhů, tj. 2 sáhy v délce a 7 sáhů dolnorakouské míry po šířce synagogy"*⁵⁸ Smlouva o odprodeji tohoto pozemku byla pak uzavřena 28. února 1816, přičemž se v ní výslovně uvádí, že "v současnosti je synagoga přistavěna k městským hradbám." Ve čtvrtém bodě smlouvy se praví: *"Jelikož k synagoze přiléhající městská hradba a z ní získané kameny se stávají majetkem židovské obce, je v souhlase s výše řečeným kladena výslovná podmínka, že odstranění sutě a zplanýrování valu po ukončení stavby je povinností židovské obce." Se stavebními pracemi má židovská obec začít okamžitě a bez přestávek je dokončit*⁵⁹

V roce 1842 byla nově postavena podpurná zeď (Schutzmauer) mezi synagogou a židovským domem čp. V. s dřevěnými dveřmi.⁶⁰

Jako vlastníka domu máme doloženého tehdejšího předsedu kolínské židovské obce Eliáše Fischera od 9. února 1882.⁶¹ Z té doby se také dochoval popis objektu. Na stavební parcele 170 v obytné budově číslo domu V na jižní straně v přízemí světnice a komora, západně od nich kuchyň s předsíní, západně od posledního krám, pod jmenovanými místnostmi sklep, nad komorou půda a jihozápadně od domu dvorek.⁶²

Od 24. ledna 1895 dům přechází na JUDr. Markuse Fischera.⁶³ Zpět ho obec kupuje až 21. března 1899.⁶⁴

Dům byl o měsíc později převeden do majetku Vystěhovaleckého fondu v rámci Protektorátu Čechy a Morava.⁶⁵ Po osvobození byla na domě zavedena národní

⁵⁸ SOkA Kolín, AMK, manipulace 1805-1849, sign. B XIII. 5/101.

⁵⁹ SOkA Kolín, AMK, manipulace 1805-1849, sign. B XIII. 4/37.

⁶⁰ SOkA Kolín, AMK, manipulace sign. B 16/387.

⁶¹ Katastrální úřad Kolín, č. vložky knihovni 1658, 1/B z 9. 2. 1882 pod číslem 2040.

⁶² Katastrální úřad Kolín, č. vložky knihovni 1658, 1/A z 9. 2. 1882 pod číslem 170.

⁶³ Katastrální úřad Kolín, č. vložky knihovni 1658, 2/B z 24. 1. 1895 pod číslem 1415.

⁶⁴ Katastrální úřad Kolín, č. vložky knihovni 1658, 3/B z 21. 3. 1899 pod číslem 785.

správa⁶⁶ a o rok později obnoveno vlastnictví původního majitele Židovské náboženské obce v Kolíně.⁶⁷

Židovská obec v Kolíně však po druhé světové válce fungovala pouze do roku 1953. Na základě výnosu Státního úřadu pro věci církevní dochází k reorganizaci židovských náboženských obcí a kolínská obec zaniká. Rabín Richard Feder poté přijal funkci oblastního moravského rabína a odchází do Brna. Z kolínské obce se stává pouhý synagogální sbor, patřící pod pražskou židovskou obec.⁶⁸ Dům čp. V je prodán 17. srpna 1957 manželům Karlu a Josefě Černým.⁶⁹

⁶⁵ Katastrální úřad Kolín, č. vložky knihovni 1658, 4/B z 30. 7. 1942 pod číslem 1424/42.

⁶⁶ Katastrální úřad Kolín, č. vložky knihovni 1658, 5/B z 21. 7. 1945 pod číslem 552/45.

⁶⁷ Katastrální úřad Kolín, č. vložky knihovni 1657, 5/B z 6. 6. 1946 pod číslem 494.

⁶⁸ J. PEJŠA – L. Jouza – M. Jouzová, *Moje město Kolín. Židé v Kolíně*, s. 73.

⁶⁹ Katastrální úřad Kolín, č. vložky knihovni 1658, 8/B z 25. 1. 1958 pod číslem 77.

4. PRAMENY, LITERATURA, MAPY, PLÁNY

PRAMENY

Gustav FRIEDRICH – Jindřich ŠEBÁNEK – Sáša DUŠKOVÁ, *Codex diplomaticus et epistolaris Regni Bohemiae*, díl 5/1, Praha 1974.

Theodor JACOBI (ed.), *Codex epistolaris Johannis regis Bohemiae. Briefe des Königs Johann von Böhmen, seine Verwandten und anderer Zeitgenossen, nebst Auszügen aus Urkunden desselben Königs, als einer Ergänzung zu Fr. Böhmers Regesten*. Berlin 1841.

Katastrální úřad Kolín, č. vložky knihovni 1657, 2/B z 3. 4. 1882 pod číslem 4687.

Katastrální úřad Kolín, č. vložky knihovni 1657, 3/B z 30. 7. 1942 pod číslem 1424/42.

Katastrální úřad Kolín, č. vložky knihovni 1658, 1/B z 9. 2. 1882 pod číslem 2040.

Národní archiv Praha (NA Praha)

NA, Tereziánský katastr, inv. č. 1491, N. 5, kart. č. 458

NA, fond HBS, IX. Kouřimsko (0-58), 1724, kart. 3.

NA, ČG Publicum 1786–1795, sv. 45 (285–309), kart. 1196.

NA, fond Židovské matriky HBMa, inv.č. 833 Kolín (matrika zemřelých 1830–1839).

NA, fond Židovské matriky HBMa, inv.č. 831 Kolín (matrika oddaných 1860–1915, 1917–1922, 1924–1940, 1942–1949).

NA, fond Židovské matriky HBMa, inv.č. 836 Kolín (matrika úmrtí 1866–1915, 1917–1949), s. 51, č. 8, 9. 2. 1896, Ha Hradbách čp. 4.

Stabilní katastr (SK)

Státní oblastní archiv Praha (SOA Praha)

Státní okresní archiv Kolín (SOkA Kolín)

Státní okresní archiv Kolín (SOkA Kolín), Archiv města Kolín (AM Kolín), bez inv. č. Radní manuál 1376–1401, fol. 2^r.

SOkA Kolín, AM Kolín, bez inv. č. Radní manuál 1494–1501 (1512) /tzv. manuál Jakuba z Vrbice/, fol. 102^v.

SOkA Kolín, Kniha smluv 1822 LC JUD IX., fol. 194.

Archiv Stavebního odboru Městského úřadu V Kolíně

Dům č.p. 124 a č.p. 125

IKONOGRAFIE

Pohled do ulice Na Hradbách směrem k severu. SOkA Kolín, rok 1908.

Pohled do ulice Na Hradbách směrem k jihu. 30. léta 20. stol. SOkA Kolín.

Detail domu č.p. 124. 50. léta 20. stol. SOkA Kolín.

Pohled na uliční fasádu domu č.p.124. Foto NPÚ, 80. léta 20. stol.

Pohled na uliční fasádu č.p. 124. Foto NPÚ, po roce 2000.

Pohled na dům č.p. 125 od severovýchodu. Foto NPÚ, kolem roku 2013.

Pohled na západní část domu č.p. 125 v průběhu bourání a následné nové výstavby dvorního traktu domu č.p. 126. Foto NPÚ, kolem roku 2013

Pohled na hlavní fasádu domu č.p. 125 před snesením štítu a odstranění střechy.

Foto NPÚ, kolem roku 2013.

Pohled na severní parcelní zeď před odstraněním kůlny a wc. Foto NPÚ, rok 2020.

Mapy a plány

- 01**, Mapy tzv. indikační skici stabilního katastru. Rok 1841. Převzato: <https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html?typ=skicic&idrastru=KRM162018410>
- 02**, Originální mapa stabilního katastru po provedení tzv. reambulace (rok 1877). Převzato: https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html?typ=omc&idrastru=B2_a_4C_3003_6
- 03, 04**, půdorysný plán bloku mezi ulicemi Na Hradbách, Pražské a

Stavební plány

- 05**, plán na zřízení lázně pro slavnou židovskou obec v Kolíně. Plán zhotovil kolínský stavitel Jan Sklenář v roce 1899. SOkA Kolín.
- 06**, Návrh na zřízení přístřešku pro košerování drůbeže. Návrh zhotovil kolínský stavitel Josef Dvořáček v roce 1903, Stavební odbor MěÚ Kolín.
- 07**, Plán na využití sklepení pro účely zřízení civilního krytu v případě bombardování za 2. svět. války. Pravděpodobně rok 1942. MěÚ Kolín, archiv stavebního odboru.
- 08**, plán přízemí domu č.p.124 se zachycenými připravovanými úpravami. Rok 1993. MěÚ Kolín, archiv stavebního odboru.
- 09**, plán patra č.p. 124 se zachycenými úpravami. Rok 1993. MěÚ Kolín, archiv stavebního odboru.
- 10**, pohled zachycující podobu uliční fasády č.p. 124 na začátku 90. let 20. stol. MěÚ Kolín, archiv stavebního odboru.
- 11**, pohled na dvorní fasádu č.p. 124. Vidíme opět trojici oken osvětlující prostor s mikve. MěÚ Kolín, archiv stavebního odboru.

Seznam plánů současného stavu

Plány současného stavu

Plány stavebního vývoje

Plány památkového hodnocení

LITERATURA

Moriz POPPER, *Zur Geschichte der Juden in Kolin (Böhmen) im 14. Jahrhundert*, Monatsschrift für Geschichte und Wissenschaft des Judenthums 38, 1894.

Vojtěch VANĚK, *K počátkům a nejstarším dějinám židovského osídlení ve středověkém Kolíně*, Práce muzea v Kolíně, řada společenskovední 9, 2005.

Richard FEDER, *Dějiny Židů v Kolíně*, in: Hugo GOLD (ed.), *Židé a židovské obce v Čechách v minulosti a v přítomnosti* 1, Brno-Praha 1934, s. 294

Vlastimila HAMÁČKOVÁ – Jiřina ŠEDINOVÁ, *Starý židovský hřbitov v Kolíně*, Práce muzea v Kolíně, řada společenskovední 4, Kolín 1987.

Josef VÁVRA, *Dějiny královského města Kolína nad Labem*, díl 1, Kolín 1888.

Tomáš PĚKNÝ, *Historie Židů v Čechách a na Moravě*, Praha 2001.

Stanislav PETR, *Kolínská židovská komunita po prvním exodu Židů ze zemí Koruny české v roce 1541*, Práce muzea v Kolíně, řada společenskovední 9, 2005.

Stanislav PETR, *Nejstarší židovská kniha města Kolína z let 1598–1729 a správa kolínské židovské obce v tomto období*, Sborník z historie Židů na Kolínsku, Kolín 1992.

Marek LAUERMANN, *Židé v Kutné Hoře*, Kutná Hora 2000.

Veronika SKŘIVANOVÁ, *Korespondence Kutné Hory a Kolína od 60. let 16. století do Bílé hory*, diplomová práce FF UK v Praze, Praha 2009.

Jana VOJTÍŠKOVÁ, *Písemná komunikace mezi českými královskými městy v době předbělohorské*, Praha 2011.

Jaroslav PEJŠA – Ladislav JOUZA – Miroslava JOUZOVÁ, *Moje město Kolín. Židé v Kolíně*, Kolín 2014.

V. HAMÁČKOVÁ – J. ŠEDINOVÁ, *Starý židovský hřbitov v Kolíně*.

Alexandr PUTÍK (ed.), *Cesta života. Rabi Jehuda Leva ben Becalel kol. 1525–1609*, Praha 2009.

Zuzana VĚCHETOVÁ, *Vývoj židovské obce v Kolíně v 18. století. Populace, živnosti a správa ve srovnání*, diplomová práce FF UK v Praze, Praha 2008.

Soupis židovských rodin v Čechách z roku 1793, Díl 2, Praha 2003.

Richard FEDER, *Z archivu israelské nábož. obce kolínské*, Věstník klubu čsl. turistů, roč. VIII, 10. 10. 1931, č. 9–10.

Olga SIXTOVÁ, *Kniha představených kolínské synagogy 1730–1783*, Praha 2018.

Ja'akov NEWMAN, Gavri'el SIVAN, *Judaismus od A do Z*, Praha 1992.

František STRAKA, *Vybledlé obrázky z Kolína před 50 lety*, Věstník klubu čs. turistů odboru v Kolíně. Kolín 1935.

Antonín CHALUPA (et al.), *Tereziánský katastr český*, 2. sv., Rustikál (kraje K–Ž), Praha 1966.

Razím VI., *Středověká opevnění českých měst. 2 díl-katalog Čechy*, NPÚ, 2020.

5. ROZBOR OBJEKTU, popis současného stavu

Celková situace objektů

Oba objekty leží v historickém jádru města. Objekt čp. 124 je položen příčně při ulici Na Hradbách, do které se obrací hlavním a vstupním průčelím. Objekt čp. 125 stojí opět příčně k ulici ve dvoře domu čp. 124. Na severní a jižní straně přilehají k čp. 124 sousední domy, na jižní straně přilehá k parcele, přes nezastavěnou část dvorku, budova synagogy. Na západní straně směřuje zadní křídlo domu čp. 125 do volného prostoru dřívějšího hradebního parkánu.

Objekt čp. 124

Řadový patrový dům stojí na parcele s hlavním průčelím obráceným do ulice Na Hradbách. Zadní průčelím se obrací do dvora k domu čp. 125. Je částečně podsklepen, krytý mansardovou střechou.

EXTERIÉR

Hlavní průčelí je patrové, v přízemí i patře trojosé. Přízemí obsahuje trojici vstupů. Jižní vstup je obdélný opatřeným kamenným ostěním, ve kterém jsou železné háky na zavěšení dveří. Střední vstup je nižší, též obdélný, opatřený kamenným ostěním s vystouplým páskem na vnější hraně. Poslední vstup na severním konci je půlkruhový, opět opatřený kamenným ostěním s osovým klenákem. Vnější hrana je opatřena páskem, vnitřní ústupkem. Všechna tři okna patra jsou stejná, obdélná opatřená štukovou profilovanou šambránou a parapetním polem. Nad šambránou je štukový dekor skládající se s mušle, ze které na obě strany vybíhá rokajový ornament s páskou ve formě boltce zakončeného kapkou. Fasáda je členěna výraznou horizontální římsou, ze které vyrůstají na obou koncích

pilastry, bez patky a hlavice. Kromě toho severní krajní osu odděluje pilastr s patkou a zdobnou hlavicí ve formě triglyfu a stylizovaného festonu. Celek ukončuje výrazná korunní římsa. Plocha fasády je v současnosti světle zelená, tektonické a zdobné prvky jsou bílé. **Dvorní fasáda** je v přízemí tříosá. Na severním okraji je obdélné okno s ostěním z červeného pískovce, které je přetažené omítkou. Na jih od okna je segmentový vstup a v poslední jižní ose je opět obdélný otvor opatřený pískovcovým ostěním s vystouplým okrajem. Na vnitřní straně ostění jsou na každé straně dva otvory, zřejmě pro umístění mříží. V patře jsou čtyři shodná obdélná okna, též s kamenným ostěním opatřeným vystouplým lemem na vnějším okraji. Ve vysokém trojúhelném štítě jsou ještě dvě mešní okénka pro osvětlení krovu. Fasáda je bez členění, pouze kamenná ostění oken přetažená omítkou vystupují.

INTERIÉR

Interiér je řešený v přízemí na základě trojdílného schématu se střední chodbou, ze které jsou přístupné prostory po stranách a na konci, chodba je průchozí na dvůr. Sklep je pouze pod jižní částí východní poloviny domu.

SKLEP

Vstup (0.1) do sklepení je z prostoru chodby obdélným vstupem opatřeným kamenným ostěním s vnějším vystouplým okrajem. Na vnější straně ostění jsou zbytky žlutého nátěru. Vstup je vyplněn dřevěnými dveřmi dvojité kombinované konstrukce. V obdélném rámu jsou na vnější straně prkna na pero a drážku umístěné na klas. Prkna jsou přibita hřeby s ozdobnými hlavičkami. Na vnitřní straně jsou prkna umístěna pouze horizontálně. Dveře jsou zavěšeny pomocí vnějších kovaných lehce profilovaných závěsů na železných hácích. Zámek chybí, na dveřích je pouze petlice s okem. Za dveřmi je menší prostor podesty zaklenutý segmentovou klenbou. Stěny jsou kamenné klenba cihelná. V západní stěně je vysekána drážka, ve které je horizontální dřevěné koryto. Směrem dolů je cihelná segmentová klenba klesajícího ramene schodiště. Stupně jsou kamenné, stejně jako

stěny, klenba je cihelná. Schodiště ústí do malého **prostoru 0.2**, který je zaklenut valeně a funguje jako předsíň do obou zbývajících prostor. Na východní straně je vstup do **prostoru 0.3**. Vstup je obdélný s dřevěným překladem, nad kterým je cihelná dozdivka do klenby. Celý prostor je zaklenut valenou kamennou klenbou, severní stěna je opatřena cihelnou přizdívkou. Ve východní stěně je dvojice větracích otvorů ústících na ulici. Severní otvor je opatřen překladem z dřevěného prkna a je druhotně zazděn, druhý otvor je také zaslepen. Otvory sloužily také na vhazování uhlí. Podlaha je částečně z dusané hlíny, částečně z plochých lomových kamenů. Stěny jsou neomítané. Vstup do **prostoru 0.4** je nejspíše druhotně upraven, je zaklenut valenou klenbou. Severní zdivo vstupu je pod klenbu vloženo, naopak jižní probíhá obvodovou stěnou. V západní stěně je segmentová nika snad po druhotně zazděném vstupu. Vedle vstupu je zřejmě další segmentově zaklenutý otvor nebo nika. Celý prostor je zaklenut valenou klenbou, podlaha je z dusané hlíny. Stěny jsou neomítané.

PŘÍZEMÍ

Prostor chodby 1.1 je přístupný obdélným vstupem s kamenným ostěním, výplň tvoří dvoukřídlé palubkové dveře. Chodba je zaklenuta valeně, před nástupem schodiště do patra je jedno pole plackové klenby a před nástupem do **prostoru 1.2** také. Ve východní stěně je vstup do **prostoru 1.6** a v západní do **prostoru 1.7**, oba jsou zazděné, stejně jako vstup do **prostoru 1.8**. Všechny tři vstupy jsou obdélné opatřené kamennými pískovcovými ostěními s vnějším vystouplým páskem. Podlaha je z novodobých cementových čtvercových dlaždic.

Prostor 1.2 je přístupný širokým obdélným vstupem opatřeným kamenným ostěním, jehož jižní stojka je zapuštěna do zdiva. Vstup je vyplněn železnými jednokřídlými dveřmi, plech je zpevněn diagonálními pásky. Na severní stojce je připevněn držák na umístění mezuzy. Místnost je zaklenuta valenou klenbou, která je v **prostoru** vstupu odebrána do neúplné pětiboké výseče. V západní stěně je ve střední ose segmentová nika, ve které je dvoukřídlé okno v dřevěném rámu děleném na šest shodných tabulek. Po stranách okna je po jedné shodné obdélné nice. Před touto stěnou je v podlaze vyhloubena trojice obdélných nádrží či

bazénků, do kterých se sestupuje po krátkých schodištích na východní straně. Střední bazén je širší. Bazény jsou opatřeny dlaždičkami, po celém obvodu je patrný ústupek pro umístění desek na zakrytí. Celá podlaha je v současné době tvořena novou vrstvou čtvercových dlaždic, překrývající ty původní.

Západní část **chodby 1.3** je plochostropá oddělená na východním konci valeným pasem. Na západním konci je obdélný vstup v segmentové nise. Dveře jsou dřevěné novodobé jednokřídlé. Podlaha je pokryta novodobými cementovými čtvercovými dlaždicemi.

Z chodby je přístupný **prostor 1.4**, který je plochostropý a je vněm trojice menších prostor sloužících jako wc. Prostory jsou plochostropé, vstupy jsou opatřeny železnými zárubněmi a jednokřídlými plnými dveřmi.

Prostor 1.5 je také plochostropý, přístupný obdélným vstupem s železnými zárubněmi a plnými dveřmi. V západní stěně je obdélné okno v segmentové nise. Okno je dvoukřídlé dřevěné, dělené do šesti shodných tabulek. Podlaha je pokryta novodobými čtvercovými dlaždicemi. Strop je snížený.

Prostor 1.6 je v současné době přístupný z ulice půlkruhovým vstupem s kopii pískovcového ostění. Výplň tvoří dvoukřídlé dřevěné dveře s prosklenou plochou. Místnost je zaklenuta valenou klenbou s dvojicí trojbokých styčných výsečí. V severní stěně je menší segmentová nika a větší patřící původně vstupu. Podlahu pokrývají novodobé čtvercové dlaždice. Západní stěna je zbavena omítky a tak je vidět ve zdivu menší oblouk, snad původní výšky starší klenby. Dnes zaslepené dveře v jižní stěně mají kamenné ostění s vnějším páskem. Výplň je tvořena dvoukřídlými železnými dveřmi, jehož pláty jsou zpevněny diagonálními pásky. Jedno křídlo je opatřeno madlem, zámek má ozdobný štítek.

Prostor 1.7 je přístupný z ulice obdélným vstupem, vstup je rámován pískovcovým ostěním s vnějším vystouplým páskem. V ostění jsou umístěny háky na zavěšení dveří. Výplň tvoří prosklené jednokřídlé dveře, před kterými je železná stahovací mříž. Prostor je zaklenut valenou klenbou s dvojicí styčných trojbokých výsečí. V jižní stěně je při západním konci místnosti nika a vstup do **prostoru 1.8**. Tento malý prostor je zaklenut valenou klenbou, v severní stěně je nika původního vstupu, ve východní je menší výklenek a v západní stěně je zazděný vstup.

PATRO

Patro je přístupné po jednoramenném schodišti, které je v přízemí opatřeno obdélným vstupem s pískovcovým ostěním opatřeným vpadlým vnitřním lemem. Pod nadpražím je železný pás. Na východní stojce jsou železné trny pro zavěšení dveří. Na západní stojce je zavěšena železná stahovací mříž. Schodiště je jednoramenné v dolní části osvětlené kulatým oknem bez ostění. Stupně jsou bedněné, zábradlí je dřevěné, soustruhované. Na konci je schodiště opatřeno stěnou s pravoúhlým vstupem opatřeným jednokřídlými dřevěnými zčásti prosklenými dveřmi v železných zárubních. Nad podestou patra je ve stropě umístěn obdélný neotvívavý světlík končící na úrovni střechy.

Prostor 2.1 tvoří nástupní chodbu, ze které se vstupuje do ostatních místností. Je zaklenut čtveřicí nestejných plackových kleneb oddělených z části pasy. V severní stěně je zazděný příkládací otvor do topeniště, po kterém, v dnes zakrytém ostění zůstala dvojice železných háků. Západně od výstupu ze schodiště je menší prostor, do kterého jsou vestavěné záchod a koupelna (**prostor 2.3 a 2.4**) Všechny prostory jsou plochostropé, na některých úsecích je patrný fabion. Dveře jsou novodobé, plné nebo částečně prosklené, podlahy jsou novodobé, pokryté čtvercovou keramickou dlažbou.

Směrem k západu je další **prostor 2.5**, který je plochostropý, s patrným fabionem kolem celého obvodu. V severovýchodním rohu je předstěna ze sádkartonu. V západní stěně je dvojice shodných obdélných oken v segmentových nikách sahajících až k podlaze. Okna jsou dřevěná, dvojítrá trojkřídlá s horní větračkou umístěnou horizontálně. Kličky jsou plastové (bakelitové). Podlaha je z dřevěných prken přibytých na trámky, na kterých jsou parkety, strop je z omítaného rákosu.

Vedle je **prostor 2.6** přístupný širokou segmentovou nikou, ve které jsou jednokřídlé plné dveře v železných zárubních. Okna jsou shodná jako u předchozí místnosti. Strop nese jednoduchý fabion, uprostřed místnosti je štukové zrcadlo ve tvaru kvadrilobu s prohnutými stranami. Restaurátorské sondy odhalily několik

vrstev dekorativních maleb z průběhu 19. stol. Podlaha je parketová. Ve východní stěně je široká segmentová nika s jednokřídlými novodobými dveřmi.

Prostor 2.7 je přístupný obdélným vstupem s dřevěnými profilovanými zárubněmi bez výplně. Samotný prostor je zaklenut v širší části valenou klenbou s dvojicí nestyčných pětibokých výsečí. V západní stěně je nika přes celou šíři, v jižní stěně je obdélná nika snad okenního otvoru. Východní část prostoru je zaklenuta mohutným valeným pasem.

Na jihu k tomuto prostoru přiléhá úzký **prostor 2.8**, který je přístupný širokým obdélným vstupem s profilovanými dřevěnými zárubněmi, vyplněnými dvoukřídlými dřevěnými dveřmi s trojicí profilovaných obdélných polí. Prostor je zaklenutý segmentovou klenbou, na jižním konci je nika s vyvýšenou spodní částí zaklenutá segmentem. Podlaha je z cementového potěru.

Prostor 2.9 je přístupný širokým segmentovým vstupem, ve kterém jsou železné zárubně vyplněné jednokřídlými dřevěnými dveřmi s prosklenou horní částí. Kolem stropu obíhá neznatelný fabion. Ve východní stěně je dvojice segmentových okenních nik sahajících až k podlaze. Okna jsou jednoduchá, dřevěná dvoukřídlá. Pod současnou vrstvou betonové podlahy je starší podlaha. V západní stěně je obdélný vstup v segmentové nise, do prostoru dnešní koupelny **2.10**, ta je zaklenuta jedním polem plackové klenby spočívající při jižní stěně na dvojici pilířů s hlavicemi. V severní části je část valené podélné klenby, která zřejmě plackové předcházela. Ve středu klenby je zbytek štukové rozety, pokryté tlustou vrstvou maleb. Podlaha je pokryta novodobými dlaždicemi. Na severní straně místnosti 2.09 je obdélný vstup do menšího **prostoru 2.11**. Ten je osvětlen jedním oknem shodným jako v prostoru 2.09. Strop nasedá na fabion se štukovým odsazením. Podlaha je z prken přibitých na sraz. V severozápadním rohu místnosti je sádkartonová vestavba.

PODKROVÍ A KROV

Podkroví je přístupné půlkruhovým vstupem vyplněným obdélnými dvoukřídlými dřevěnými dveřmi s ozdobným profilovaným horním polem. Štítek

zámku je též profilovaný, stejně jako vnější kované plechové závěsy ve tvaru dvojitého S. Za tímto otvorem je dřevěné schodiště do prostoru podkroví, kde se jednou zalamuje a pokračuje krátkým úsek se zděným zábradlím. Západně od schodiště je bedněné těleso světlíku schodiště. Dřevěný krov je vaznicový s dvojicí podélných stojatých stolic. Na obou delších stranách jsou do prostoru konstrukce krovu dozděny obvodové stěny cihlami. Falešná mansarda je vytvořena opřením spodní části střechy do této nadezdívky. Západní štítová stěna je prolomena dvojicí menších oken bez výplně. Podlaha podkroví je z mazaniny.

OBJEKT čp. 125

Celková situace

Objekt je postaven na zadní části dvora objektu čp. 124, přibližně na půdorysu písmene T. Hlavní obdélné křídlo je položeno na parcele podélně, zadní křídlo se k němu připojuje příčně. Budova je podsklepena, zastřešena sedlovou a pultovými střechami.

EXTERIÉR

Hlavní průčelí se obrací do dvora směrem k východu. Jeho hlavní část je dvoupodlažní, tříosá. V přízemí je umístěn hlavní a jediný vstup v krajní severní ose. Vedle něho je dvojice obdélných okenních otvorů. Vstup je obdélný se světlíkem a je rámovaný štukovým ostěním s lištou. Okna mají vystupující štukové šambrány a parapetní římsu. Patro je členěné trojíc shodných obdélných oken se štukovými šambránami a parapetním polem s římsou. Před parapetem oken je nízká železná dekorativní mřížka. Nad okny je prázdná část. Fasáda je dělena horizontálními linkami na sokl, a podlaží, přičemž patro je odlišeno zelenou barvou fasády a červenou barvou šambrán od zbytku. Část fasády na jižní straně obsahuje dvojici malých obdélných oken, umístěných pod sebou. Přízemí obsahuje do výše

záklenků oken předstupující část zdiva krytou pálenou střešní krytinou. Zbytek fasády je sešikmený. Fasáda jižní části je dělena rytou linkou na sokl a jednotlivá podlaží, horní část výstupku je barevně odlišena. **Jižní fasáda** se dělí na tři samostatné části. Směrem od východu je to přízemní nečleněný úsek hrubě omítané kamenné zdi s jedním menším oknem. Dále je to patrový úsek v přízemí s jedním obdélným oknem s ostěním tvořeným čtyřmi pískovcovými kvádry, do kterých je kotvena železná mříž s pravoúhle proplétanými čtyřhrannými pruty. Okno v patře je čtvercové. Poslední část západního křídla má v přízemí i v patře dvě shodná okna. V přízemí je východní okenní otvor zasazen pod širší kamenný oblouk. V patře jsou dva téměř čtvercové okenní otvory. Mezi podlažími je v omítce patrná štuková římsa, jinak je omítka opadaná. **Západní fasáda** je dělena na dvě samostatné části, směrem od jihu je v přízemní části osazeno obdélné okno se štukovou šambránou, pod oknem, které je téměř u terénu, je umístěn kamenný stupeň. Fasáda je jinak holá, téměř bez omítek. V další části je v přízemí okenní otvor s dřevěným rovným záklenkem. Fasáda je jinak holá téměř bez omítek.

INTERIÉR

Půdorys je v dnešní situaci poněkud nepřehledný. V zásadě jde o dvoutrakt s chodbou při severním okraji a vystupujícím křídlem směrem k západu.

SKLEPENÍ

Sklepení je v současné době přístupné malým čtvercovým otvorem bez výplně, s patrnými železnými háky na zavěšení dvířek. Za vstupem, či spíše průlezem, je schodiště dolů, směrem k zavalenému prostoru. V západní stěně, je druhotně zazděný vstup s kamenným ostěním z opracovaných žulových kusů, zazdívka je cihelná. Klenba schodiště je také z cihel, segmentová. Schodiště je poškozené se stupni z lomového kamene. Samotné sklepení je rozdělné na dvě nestejně velké části, rozpadlým zbytkem příčky. Jihozápadní roh sklepení je vystavěn na rostlé skále. Sklepení je klenuté valenou kamennou klenbou. Skoro celé je zasypané převážně popelem.

PŘÍZEMÍ

Obdélný vstup do **prostoru 1.1** má úroveň prahu ve stejné výšce jako současná úroveň terénu dvorku. Obdélný vstup je vyplněný jednokřídlými dřevěnými dveřmi rámové konstrukce s pěticí profilovaných polí, kování je mosazné. Za vstupem je část starší podlahy tvořené cementovými čtvercovými dlaždicemi. Následuje úzká chodba zaklenutá valenou klenbou. Podlaha je pokryta čtvercovými cementovými dlaždicemi se zdrsňeným povrchem.

Na západním konci chodby je obdélný vstup do **prostoru 1.2**. Vstupní stěna je do chodby vestavěna druhotně. Obdélný vstupní otvor je tvořen pískovcovým ostěním s vnější lištou. V něm jsou osazeny jednokřídlé železné plátové dveře, zpevněné diagonálními pruty, přichycenými na rám. Plátování je připevněné nýty. Ve středu je jednoduché madlo. Zámek je krabicový se štítkem na vnější straně. Vnější závěsy jsou pověšené na kovaných hácích. Malá místnost je valeně zaklenuta, západní a severní strana ustupuje. V západní stěně je drobné okénko s kamennými kvádry ostění. Okno je uvnitř zazděno cihlami, v zazdívce jsou tři pruty železné, značně zkorodované mříže. Otvor je opatřen jednokřídlými železnými dvířky s petlicí na vnějších závěsech. V jižní stěně je obdélný otvor vlezu do sklepení, druhotně ve stěně zřízený. Ve zdivu jsou patrné háky na zavěšení závěsů dveří. Podlahu tvoří udusaná hlína.

Na jižní straně od vstupu do výše popsané místnosti je **prostor 1.3**, který je zaklenut jedním polem plackové klenby oddělenými pasy spočívajícími na nevýrazných patkách. Na východní straně pod jedním z pasů je obdélný vstup do **prostoru 1.4**. Vstup je opatřen železnými zárubněmi a vyplněn jednokřídlými plnými dřevěnými dveřmi s kovááním typu Elegant. Do prostoru je vložena valená klenba s dvojicí protilehlých trojúhelných výsečí a s polovinou protilehlých pětibokých výsečí při konci severní a jižní stěny. Ve východní stěně je dvojice obdélných oken v hlubokých segmentových nikách s plnými parapety. Okna jsou dvojí v pevném dřevěném rámu a jsou čtyřkřídlá. Dolní jsou obdélná, horní menší čtvercová. Západní a jižní stěna je opatřena do výše cca 160 cm keramickými dlaždicemi s oblým zakončením a ozdobným červeným pruhem.

V severozápadním rohu místnosti je sporák s odvodem do komína. Podlaha je z části pokryta cementovými čtvercovými dlaždicemi a z části shnilými prkny. V jižní stěně je při podlaze obdélný otvor do malého prostoru opatřenými dřevěnými zárubněmi s dřevěnými dvířky. Prostor sloužil pravděpodobně jako lednice.

V jižní stěně výše pospané místnosti je také obdélný vstup se železnými zárubněmi do **prostoru 1.5**. Prostor 1.5, 1.6, 1.7, 1.8 a 1.9 vznikly rozdělením původně jednoho velkého prostoru zaklenutého valenou klenbou se čtveřicí pětibokých výsečí. **Prostor 1.5** je zaklenut nízkou segmentovou klenbou. **Prostor 1.6** je přístupný obdélným vstupem se železnými zárubněmi vyplněnými dřevěnými dveřmi rámové konstrukce s horním proskleným polem. Ve východní stěně je částečně zazděná segmentová nika, ve které je zazděné menší obdélné okno dělené na menší a větší křídlo v dřevěném rámu. Vedle okna je menší segmentem zaklenutá nika. **Prostor 1.7** je přístupný obdélným vstupem se železnými zárubněmi. Vstupní stěna je částečně uvnitř bedněná. V jižní části je v segmentové okenní nise dvojité okno. Vnitřní okno je dvoukřídlé větší, vnější okno je menší obdélné okno také dvoukřídlé. Vstupní stěna do **prostoru 1.8** je částečně dřevěná, částečně z dřevovláknitých desek. V západní stěně je obdélné okno dělené na spodní větší a horní čtvercové menší. Okno je ve zbytku ostění. **Prostor 1.9** je přístupný obdélným vstupem se železnými zárubněmi, v západní stěně je část obdélného okna.

Prostor 1.10 tvoří jakousi předsíň, která je zaklenuta valeně. Ve východní stěně je část otvoru zaklenutého obloukem, který je rámován štukovou šambránou. **Prostor 1.11** je přístupný obdélným vstupem s jednoduchými dřevěnými zárubněmi, vyplněnými dřevěnými jednokřídlými dveřmi rámové konstrukce. Prostor je zaklenut valenou klenbou s jednou trojúhelnou výsečí v jižní stěně, naproti ní je nepravidelná pětiboká výseč. Ještě jedna taková výseč je vedle v severní stěně. Valená klenba je zřejmě do prostoru vložená. Okno v jižní stěně, blíže východu je špaletové v současnosti jednoduché, dvoukřídlé, dělené do tří tabulek. Zapuštěné závěsy jsou ukončeny ozdobnou kuličkou. Druhé okno je

zřejmě shodné, bohužel nelze jej v současnosti prozkoumat. Podlaha je částečně prkenná, částečně hliněná.

Prostor 1.12 je přístupný obdélným vstupem s profilovanými dřevěnými zárubněmi, ve kterých jsou jednokřídlé dřevěné dveře rámové konstrukce. Za dveřmi je hluboká vstupní nika klenutá valeně. Samotný prostor je zaklenut také valeně, ve východní a západní stěně jsou segmentem klenuté niky, v jižní stěně je obdélné okno v segmentové nise. Okno je jednokřídlé neotvíravé. Podlaha je z dusané hlíny.

PATRO

Do patra vede poměrně strmé jednoramenné schodiště zaklenuté segmentovou klenbou. V západní stěně je drobné obdélné okno, které vede směrem vzhůru. Schodiště končí půlkruhově sklenutým obloukem, ve kterém jsou osazeny do dřevěných zárubních dřevěné jednokřídlé půlkruhové dveře. Dveře mají jednoduchou kliku ve tvaru olivy a novodobé madlo. Zámek je krabicový, pod zámekem je zástrč. Závěsy jsou vnější, posazené na hácích. Strop na konci schodiště v nástupním prostoru do místností patra je rovný (**prostor 2.1**). V severní stěně je segmentová nika, ve které je obdélné jednokřídlé dřevěné okno dělené do dvou tabulek. Zapuštěné závěsy jsou zakončeny ozdobnou kuličkou. Za oknem je zazděný otvor. Krátký úsek chodba směrem k jihu je opatřen malou plackovou klenbou (**prostor 2.2**). Z tohoto prostoru vede vstup do krovu a do protější **místnosti 2.3**. Vstup je s železnými zárubněmi vyplněný jednokřídlými dřevěnými plnými dveřmi. Prostor je v současné době bez stropu otevřený do krovu. V západní stěně vedle vstupu je zazděná půlkruhová nika do komínového tělesa. V jižní stěně je segmentová nika pravděpodobně od vstupu. Ve východní stěně je dvojice shodných obdélných oken v hlubokých segmentových nikách sahajících až k zemi. Okna jsou shodná jako v přízemí v prostoru 1.2. Podlaha je z velkých prken přibitých na polštářích. V severní stěně je obdélný vstup do **prostoru 2.4**. Vstup je opatřen železnými zárubněmi bez výplně. Místnost nemá strop, je otevřená do krovu. Ve východní stěně je obdélné okno v obdélné nise s plným

parapetem. Okno je shodné jako u vedlejšího prostoru. V západní stěně je pravoúhlá nika. Jižní stěně je dělena do tří nestejně velkých segmentových výklenků. Severní stěna je opatřena dřevovláknitými deskami. Podlaha je prkenná. Z **prostoru 2.2** se jde dále do krátkého segmentově klenutého **prostoru 2.4** a ještě kratšího **prostoru 2.5**, ten je také zaklenut segmentem a od posledního **prostoru 2.6** odděleným valeným pasem. Tento prostor je zaklenut valenou klenbou. V jižní stěně je v segmentové nise lehce obdélné dřevěné dvoukřídlé jednoduché okno dělené do čtyř shodných tabulek. Podlaha je dřevěná, prkenná.

V současné době je **prostor 2.7 a 2.8** přístupný ze sousední parcely, která jinak s domem majetkově nesouvisí. Tyto dva prostory tvoří západní křídlo. Vstup je obdélný se železnými zárubněmi, vyplněný novodobými dřevěnými dveřmi. **Místnost 2.7** je plochostropá, osvětlená jedním obdélným oknem. Okno je dřevěné dvoukřídlé, dělené do tří tabulek. Závěsy jsou zapuštěné, zakončené ozdobnou kuličkou. V jihovýchodním rohu je zřejmě komínové těleso. Podlaha je tvořena cementovými dlaždicemi se šachovnicovým vzorem. Vstup do **prostoru 2.8** je také obdélný, bez výplně. Okna jsou shodná, dvoukřídlá v dřevěném rámu se zapuštěnými nezdobenými závěsy. Strop je z omítaného rákosu. Podlaha je novodobá z keramické dlažby.

PODKROVÍ A KROV

Podkroví je přístupné obdélným vstupem vyplněným jednokřídlými dřevěnými dveřmi v dřevěných zárubních. Dveře jsou se čtveřicí profilovaných polí, kování je typu Elegant, závěsy jsou zapuštěné. Do prostoru krovu vedou strmé dřevěné schody, pod kterými je patrná klenba nad zazděným oknem. Schodiště končí menším prostorem, opatřeným na jedné straně jedním polem dřevěného zábradlí. V současné době je většina konstrukce krovu postavená v roce 2020, potom co byl původní krov snesen včetně dvorního štítu. Pod touto novou konstrukcí je částečně dochován protipožární sedlový štít tvořený hrázděným zdivem, tedy trámy, mezi kterými je výplň z hlíny a plev. Tato konstrukce je dochována bezprostředně u výstupu ze schodiště. Dochovaný krov nad zadní, západní částí domu je vzhledem

k malému rozponu jednoduchý, tvořený krokvemi spojenými hambalky. Podlaha je tvořena dusanou hlínou. Nad východní částí domu je také hliněná podlaha s částmi tvořenými naplocho položenými cihlami. V současné době je krov pokryt plechovými pláty, pod kterými je na severní stěně dochován štípaný šindel. V prostoru krovu jsou také pohozeny železné půlkruhové dveře s ozdobným kováním.

6. STAVEBNÍ HISTORIE

Obecná stavební historie

Židé byli v Kolíně pravděpodobně přítomni již při založení města v polovině 13. století. Dokládá to mimo jiné i dochovaná výzdoba dvou hlavic raně gotického trojlodí kostela sv. Bartoloměje, kde se dochovala dvojice reliéfů s antisemitskými výjevy. Nejstarší písemné zprávy o židovském osídlení města pocházejí z období vlády Jana Lucemburského z přelomu 30. a 40. let 14. století.

Pro místo kde nyní stojí domy č.p. 124 a č.p. 125 je rozhodující zřízení městských hradeb. K němu došlo pravděpodobně již v polovině 13. století. Hlavní městská hradba probíhala severojižním směrem přibližně v místech západně od dnešního č.p. 158 v Pražské ulici a dále v místech, kde dnes končí na západní straně přízemní prostor 1.11 v č.p. 125. Pak se zřejmě mírně stáčela k východu a procházela tak dnešní budovou synagogy. Pokud je správný předpoklad, že v počátcích vzniku města neexistovala Pražská ulice (ta vznikla snad až v 15. století) tak si židé pro střed svého osídlení, tedy pro synagogu, školu a „radnici“ vybrali tento kout pro svou „odlehlost“.

Židovská ulice (*Platea Judeorum*) je v Kolíně připomínána prvně k roku 1377. Předpokládáme, že ulice tehdy ležela u městských hradeb v jihozápadní části města. Nejprve snad právě v dnešní ulici Na Hradbách a později v souvislosti se vznikem Pražské ulice se židovské osídlení rozlilo i do dnešní ulice Karoliny Světlé. Koncem 14. století ve městě žilo asi šest ekonomicky silných židovských rodin.

Nejpozději na počátku 15. století vzniká v Kolíně židovský hřbitov, na kterém se do dnešní doby dochovala řada náhrobků z 15. a 16. století.

Pokud se týká synagogy, její existence se předpokládá již ve středověku, první písemná zpráva pochází až z roku 1512, kdy je také zmiňována škola a jménem první kolínští rabíni, kteří již tehdy bydleli jistě ve vlastních domech. V průběhu 17. století byla vystavěna podstatná část do dnešní doby dochované stavby.

Synagoga přiléhala na západní straně k hradbě a byla kratší o jižní loď, která vznikla teprve v průběhu 18. století. Teprve v roce 1842 došlo k rozšíření směrem k západu, přičemž zanikla část hlavní městské hradby.

Roku 1541 vypověděl král Ferdinand I. Židy z Čech. Pro rozvoj židovských obcí nejen v Kolíně měla pozitivní vliv politika císaře Rudolfa II., který roku 1585 legalizoval obchody Židů s různými komoditami. V této souvislosti se před rokem 1588 se uvádí v Kolíně 27 osedlých Židů. V roce 1598 se v Kolíně uvádí 213 domů křesťanských a 32 židovských. Odhadem zde žilo asi 270 až 300 Židů a jejich počet stoupal.

V roce 1653 byl vypracován jakýsi seznam či rejstřík židovských majitelů domů. Podle něho stála židovská škola v západní frontě domů v Židovské ulici od nároží s ulicí Pražskou jako šestá v pořadí, obecní (židovská) šatlava jako devátá.

Závažný vliv na židovské obce měla restriktivní státní nařízení, které vydal císař Karel VI. v letech 1726–1727, tato nařízení opětovně přikazovala Židům pobývat pouze ve zvláštních ulicích a čtvrtích (translokační reskript) a omezovala počet Židů žijících v Čechách a na Moravě.

Tereziánský katastr v roce 1718 uvádí v Kolíně 138 židovských rodin v 38 domech, celkem 789 osob (reálně v Kolíně žilo asi jen 670 Židů).

Nedostatek stavebního místa i finančních prostředků na stavbu spolu s dalšími okolnostmi (koupě, dědictví, svatební dary, věna, odkazy apod.) vedl už od sklonku 17. století k postupnému dělení domů na více částí – domovních dílů. Roku 1793 mělo kolínské ghetto kromě budov v majetku židovské obce 51 domů rozdělených mezi 180 vlastníků. Většina domů byla rozdělena na tři části. Dělené mezi více vlastníků byly nejen domy, ale i jednotlivé místnosti. Všechny tyto okolnosti značně ztěžují rozpoznání stavebního vývoje.

Vnitřní členění domů a domovních dílů z hlediska jejich funkce odpovídalo jednak prostorovým možnostem ghetta, jednak potřebám obživy jeho obyvatel. Můžeme předpokládat, že tak, jak to popisuje Rudolf Fišer pro Třebíč, to mohlo vypadat i v Kolíně. Základní součástí každého domovního dílu byla světnice, v níž rodina žila, dále kuchyně, sloužící nejen k přípravě pokrmů, ale většinou i k vytápění světnic, komora ke spaní či skladování zboží a záchod. Hodně domů bylo

těž vybaveno tzv. sukou, zvláštním typem místnosti, sloužící každoročně k oslavě Svátku stanů (Sukot). Každý dům měl předsín, tu a tam společnou pro několik domovních dílů, samostatnou předsín pro vlastníka domu, schody do patra nebo na půdu. Půdy bývaly rozděleny mezi vlastníky domovních dílů a vzájemně odděleny prkennými stěnami. Charakteristické bývaly rovněž dlouhé dřevěné chodby podél celého bloku domu, na nichž stávaly dřevěné záchody. Některé z domů byly opatřeny pavlačemi. Ve většině soukromých domů se v přízemí nacházely kupecké krámy a sklady a někdy také řemeslnické dílny. Součástí domů byly rovněž koňské stáje, různé kůlny a přístřešky pro skladování dřeva.

Dům č.p. 124 (staré číslování IV.)

Řadový dům vznikl na pravděpodobně středověké parcele zřejmě v pohusitském období, i když osídlení této části města bylo starší a lze jej počítat již od doby založení města. Vzhledem k absenci architektonických prvků, kterými by bylo možné datovat stavbu, umisťujeme její vznik do širokého období od **2. poloviny 15. stol. až do konce 16. stol.** V tomto časovém úseku vznikla kamenná stavba skládající se podélného prostoru 1.7 a 1.8 a zadní komory 1.2. Severní polovinu domu mohl v té době tvořit průjezd na dvůr. Prostor 1.7 a 1.8 byl podsklepený, přičemž vstup do sklepení byl pravděpodobně při východní stěně prostoru 1.2. Ovšem mohl být také z ulice. Naznačenému řešení by mohly napovídat rozměry obvodových stěn a půdorysné vychýlení severní stěny prostoru 1.2. Objekt byl pravděpodobně od počátku patrový. V patře předpokládáme z tohoto období dochovanou, kromě obvodových stěn, ještě stěnu vymezující prostory 2. 5 a 2.2. U prostorů 2.7, 2.8 a 2.9 nemáme jistotu. V **průběhu 17. či 18. století**, opět bez archívni opory nejsme schopni zatím toto období upřesnit, došlo k zaklenutí prostoru 1.7 valenou klenbou se styčnými pětibokými výsečemi a prostoru 1.6, který snad dostal i jižní a západní obvodovou stěnu. Nejspíše v této době došlo tedy ke vzniku trojprostorového půdorysného schématu se střední chodbou procházející celým domem a dvojicí postranních prostor. Zadní komora zůstala zachována, stejně jako místnost 1.8, ta sloužila jako kuchyň. Schodiště

předpokládáme v dnešních místech. Okna a také vstupy dostaly jednoduchá kamenná ostění (k tomu ovšem mohlo dojít stejně tak po velkém požáru Kolína v roce 1796). V patře dostaly nové zaklenutí prostory 2.7, 2.8 a 2.10, z nichž první dvě snad sloužily jako kuchyně. Dům také dostal někdy v 70. letech pozdně barokní fasádu.

Téměř pro celý Kolín je přelomovou stavební etapou velký požár z **roku 1796**. Předpokládáme, že dům vyhořel a byla zničena střecha (pokrytá šindelem), krov a pokud neshořely, byly poškozeny stropy patra. Po tomto datu tedy došlo ke zřízení nového schodiště, s čímž souvisel i vstup do sklepa, který dostal minimálně novou klenbu. Snad byly upraveny i zadní prostory přízemí při severní straně. V patře byly místnosti vybaveny novými stropy a klenbami v prostoru 2.1 a části 2.10. V přízemí byly instalovány nové „protipožární“ dveře do místností 1.6, 1.7, 1.8 a 1.2. Samozřejmě vznikl i dnešní krov s nepravou mansardou.

Teprve **roku 1874** získává dům do vlastnictví židovská obec, a dům začíná být využíván jako obydlí rabína. K tomu došlo v souvislosti s výstavbou nové budovy židovské školy, dnešní č.p. 126. Při tom byly nejspíše zazděny předpokládaná okna a možná i vstupy v jižní stěně. V roce **1899** zadává rabín Rafael Gugenheimer kolínskému staviteli Janu Sklenářovi projekt na novou mikvi v prostoru 1.2. Nevíme bohužel, kdy přesně k tomu došlo, nevíme, ale podle dochovaných dlaždic to mohlo být i po delší době.

Z roku 1903 pochází plán na zřízení nového přístřešku pro košerování drůbeže (měl stát, zřejmě na místě staršího v jihozápadním rohu dvora) a přestavbu staršího záchodu, který stál při hradební zdi a po přestavbě měl být odtok napojen na hlavní domovní kanál s odvodem do kanalizace na ulici.

První popis rabínského domu pochází až z roku 1935: „*Takzvaný rabínský dům má dosud velmi krásnou empírovou fasádu s mušlemi na okenních římsách, sloupem a taženou římsou, znázorňující schodiště. Dole po pravé straně byl stále zavřený krám, sloužící za skladiště, a po levé straně bydlel Abrahám Schiff. Tmavým schodištěm se vstupovalo do rabínského obydlí*“.

Židovská obec však po druhé světové válce fungovala pouze do **roku 1953**. V roce 1961 přechází dům Okresnímu národnímu výboru v Kolíně.

Zřejmě až na **konci 80. let 20. stol.** došlo ke zrušení severního půlkruhového vstupu v přízemí a zřízení odporných dvoukřídlých plechových vrat nově vybudované garáže. Tato situace byla poměrně záhy napravena a vstup opět vrácen do původní podoby za použití pokusu o repliku původního ostění.

V průběhu 90. let byl změněn okenní otvor v jižní ose přízemí na vstup za použití původního kamenného ostění. Dále došlo k zaslepení vstupů do prostor 1.6, 1.7 a 1.8 a zazdění dvojice oken v západní stěně prostoru 1.2. Do prostoru chodby 1.3 a 1.4 a 1.5 byly vestavěny stropní podhledy a wc. V patře potom došlo k vestavbám do prostoru 2.5, 2.3 a 2.4 a 2.11. Na konci schodiště byly instalovány nové dveře.

Dům č.p. 125 (podle starého číslování V.)

Dům čp. V (dnes č.p. 125) byl domem obecním a sloužil jako radnice. O dům se starala vždy jedna rodina, která v něm zároveň bydlela.

V písemných pramenech bývala židovská „radnice“ označována jako obecní dům (Gemeindhaus). Sloužil k zasedání představitelů židovské obce a uchovávání obecní korespondence, zápisových knih a pravděpodobně i obecní pokladnice.

Stavební vývoj domu č.p. 125 je ještě složitější než u předchozího stavení. Protože patřil obci, nebyl zapsán do pozemkových knih jako domy soukromých vlastníků. Proto nemáme o jeho počátcích žádné písemné údaje a postrádáme k němu pro starší období zatím jakoukoliv oporu v pramenech. V jeho nepřehledném schématu můžeme rozpoznat zřejmě tři základní stavební fáze. Vzhledem k tomu, že místo, kde dům stojí je přímo u hlavní linie městských hradeb, můžeme předpokládat, první kamennou stavbu snad až v období, kdy hradba ztratila poněkud svůj účel. V předchozím období, tedy v 15. nebo 16. století předpokládáme stavbu dřevěnou.

V první stavební fázi, kterou s otazníky řadíme **do 17. století** (snad v souvislosti s výstavbou synagogy) vzniklo tedy nejspíše obdélné podsklepené patrové stavení o rozsahu prostor 1.4, 1.10 a 1.11 a v patře 2.3, 2.5, 2.4 a 2.8. Prostory v přízemí byly zaklenuty. Západní stěna prostoru 1.11 přiléhala zřejmě těsně k hlavní městské hradbě. Schodiště předpokládáme v exteriéru dřevěné. Je ovšem možné, že již v této fázi vznikl také jednotný klenutý prostor při jižní straně (dnešní 1.5 až 1.9).

V následující stavební fázi, kterou hypoteticky řadíme **do 18. století**, tedy vznikl (pokud se tak nestalo dříve) původně jednotný klenutý prostor (dnes 1.5 až 1.9) se samostatným vstupem v jižní stěně místnosti 1.7 a k němu přiléhal prostor kuchyně 1.12, opět zřejmě se samostatným vstupem v západní stěně. Toto řešení se opakovalo i v patře. Pokud ovšem patro nevzniklo v tomto období celé jako novostavba. Víme totiž, že roku 1729 budova vyhořela, když do ní při bouřce uhodilo. Shořely při něm mimo jiné knihy a spisy představenstva obce.

V roce 1724 žila v domě rodina synagogálního zpěváka (Schulsinger) Löbla. S manželkou Gutl, čtyřmi syny a třemi dcerami.

V roce 1745 městská rada provedla odhad všech židovských domů v Kolíně. Obecní dům židovský (dnešní č.p. 125) byl tehdy odhadnut na 100 zl., což bylo nejméně ze všech domů. Bylo to pravděpodobně způsobeno právě předchozím požárem, po kterém neměla obec tolik peněz na kvalitnější opravu. Dům č.p. 124, byl odhadnut na 200 zl.

Dům patřil židovské obci v Kolíně až do období josefínských reforem v 80. letech 18. stol. kdy ho prodala.

Předpokládáme, že dům postihl také požár v roce **1796**. Po něm lze tušit výstavbu nového krovu, stropů patra a schodiště včetně zaklenutí nástupních prostor v přízemí a patře. Snad při těchto úpravách byl zřízen i ohni odolný prostor 1.2, i když jeho vznik lze také klást do předchozího období, kdy by mohl sloužit jako obecní pokladna. Otázkou zůstává staří klenby prostoru 1.1. Nejspíše při těchto úpravách bylo také zřízeno nové schodiště do sklepa.

V roce **1842** byla nově postavena podpůrná zeď (Schutzmauer) mezi synagogou a židovským domem čp. V. Tehdy také předpokládáme vznik západní části domu tedy prostor 2.7 se samostatným vstupem z bývalého hradebního parkánu.

Teprve z roku 1882 máme první stručný popis domu. *Na stavební parcele 170 v obytné budově číslo domu V na jižní straně v přízemí světnice a komora, západně od nich kuchyň s předsíní, západně od posledního krám, pod jmenovanými místnostmi sklep, nad komorou půda a jihozápadně od domu dvorek.*

Dům obec kupuje zpět až v roce 1899. Někdy v průběhu **prvních desetiletí nadcházejícího 20. stol.** došlo k úpravám v původně jednotném prostoru a byly zřízeny místnosti 1.5 až 1.9, které ovšem ještě prošly dalšími úpravami také po roce 1953.

Židovská obec v Kolíně však po druhé světové válce fungovala pouze do roku 1953. Dům čp. V. byl v roce 1957 prodán manželům Karlovi a Josefě Černým. Z následujícího období máme pouze zprávu z **roku 1958**, kdy byl opraven komín, omítky a stará sešlá okna byla vyměněna za nová stejných rozměrů avšak dovnitř otvíravá. Zároveň byla provedena přístavba dřevěného přístavku před vchodem.

Vlivem dlouhodobé absence jakékoliv údržby musel být v roce **2020** snesen krov nad východní částí domu včetně štítů. Přitom byl odstraněn i strop nad místností 2.3 a nad sousední místností na jižní straně. Nad těmito částmi byl zřízen prozatímní krov a střecha.

7. HODNOTNÉ KONSTRUKCE, PRVKY A DETAILY

Celková situace

Celková hmota obou staveb ve svých současných půdorysech, včetně nezastavěného dvorku a parcelních zdí.

Č.p. 124

Exteriér

Hlavní uliční fasáda se současným členěním vstupních a okenních otvorů. Její výzdoba v podobě patrové římsy, vertikálního dělení, okenních šambrán a korunní římsy. Mansardový tvar střechy. Dvorní fasáda se členěním vstupních a okenních otvorů s kamennými ostěními.

Interiér

Sklepy

- Vstupní dveře svlakové konstrukce do **prostoru 01** včetně kamenného ostění
- Kamenné stupně schodiště včetně jeho klenby
- Klenba **prostoru 0.2, 0.3 a 0.4**

Přízemí

Celková trojtraktová dispozice přízemí se střední chodbou

- Valená a plackové klenby **prostoru 1.1**
- Klenutí **prostoru 1.2** a trojice shodných mikve (rituální očištné lázně) v podlaze. U mikve jsou zachovány pod novější vrstvou původní dlaždice.
- Železné plátové a dřevěné dvoukřídlé dveře včetně kamenného ostění a úchytu na mezuzu při vstupu do **prostoru 1.2**

- Kamenné ostění okna v **prostoru 1.2 a 1.5**
- Železné plátové dveře s ozdobnými prvky včetně kamenného ostění do **prostoru 1.6**. Klenba tohoto prostoru.
- Železné plátové dveře s ozdobnými prvky ve vstupech do **prostorů 1. 7 a 1.8**.
- Klenba v **prostoru 1.7 a 1.8**.

Patro

- Kamenné ostění při vstupu na schodiště do patra.
- Kulaté okno osvětlující schodiště.
- Plackové klenby v **prostoru 2.1**
- Klenba v **prostoru 2.7** a dřevěné profilované zárubně při vstupu do tohoto prostoru
- Štukové zrcadlo na stropě **prostoru 2.6**
- Dvoukřídlé dřevěné dveře včetně zárubní při vstupu do prostoru 2.8. Klenba v tomto prostoru
- Klenba v **prostoru 2.10**, včetně štukové rozety ve středu a hlavic pilířů.
- Parketové podlahy v **prostorech 2.5 a 2.6**

Podkroví

- Vstupní dveře na schodiště do podkroví
- Schodištní stupně včetně zděného zábradlí

Č.p. 125

Exteriér

- Přízemí a patro dvorní fasády v současném členění. Vstupní a okenní otvory včetně kamenných ostění
- Kamenné ostění okna v jižní a západní fasádě

Sklep

- Celkové rozvržení jednolodního sklepa s kamenným ostěním zazděného vstupu v západní stěně.
- Kamenná valená klenba.
- Kamenné ostění okna

Přízemí

Základní půdorysné rozvržení přízemí.

- Valená klenba **prostoru 1.1**
- Železné dveře při vstupu do **prostoru 1.2**. Zazděné okénko v západní stěně tohoto otvoru včetně zbytků mříže a železné okenice. Klenba tohoto prostoru
- Placková klenba **prostoru 1.3**
- Valená klenba s pětibokými výsečemi v **prostorech 1.4, 1.5, 1.6, 1.7, 1.8, 1.9**. „Lednice“ v **prostoru 1.4**, kachličky na stěně kuchyňského koutu
- Klenba **prostoru 1.11** včetně okenních otvorů
- Klenba v **prostoru 1.12**

Patro

- Vstupní dveře do prostoru patra
- Okno v **prostoru 2.2**
- Klenba **prostoru 2.5 a 2.6**
- Podlaha v **prostoru 2.7**

Podkroví

- Vstupní dveře do podkroví
- Dělicí stěna z hrázděného zdiva

- Zbytky šindelové krytiny
- Železné dveře s ozdobným kovááním hozené na podlaze v podkroví

8. URBANISTICKÉ, ARCHITEKTONICKÉ A PAMÁTKOVÉ ZÁVADY

Celková situace

Č.p. 124

Exteriér

- Nevhodné výplně vstupů a okenních otvorů do uliční i dvorní fasády
- Nevhodné „vitríny“ na uliční fasádě
- Nevhodná střešní krytina

Interiér

Sklep

- Zaslepené větrací okénka v prostoru 0.3

Přízemí

- Absence omítky na části stěny chodby 1.1
- Nevhodná pochozí vrstva podlaha chodby **1.1 a prostorů 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 1.6, 1.7 a 1.8**
- Nevhodné mříže ve vstupu do prostoru 1.2
- Stropní podhled v západní části chodby 1.3 a v prostoru 1.5
- Vestavba wc v **prostoru 1.4**
- Zaslepené dveře z **prostoru 1.1 do prostorů 1.6, 1.7 a 1.8**

Patro

- Nevhodná stěna se vstupem za schodištěm
- Nevhodná předstěna ze sádrokartonu v severní stěně **prostoru 2.2 a 2.5**
- Vestavby wc a koupelny v **prostoru 2.3 a 2.4**
- Nevhodné výplně okenních a vstupních otvorů v **prostorech 2.2, 2.3, 2.4, 2.5, 2.6, 2.9, 2.10 a 2.11**
- Nevhodné pochozí vrstvy podlahy v **prostorech 2.1, 2.2, 2.3, 2.4, 2.7, 2.09 a 2.10**
- Vestavba ze sádrokartonu do **prostoru 2.11**

Č.p. 125

Exteriér

- Chybějící štít a střecha hlavní fasády
- Chybějící omítky na jižní fasádě
- Provizorní pultové střechy nad jižní částí stavení
- Nevhodná krytina z tvarovaného plechu

Sklep

- Chybějící vstup do prostoru sklepa
- Chybějící schodištní stupně do sklepení
- Zasypaná hlavní prostora **sklepení 0.2**

Přízemí

- Nevhodná pochozí vrstva podlahy v prostoru 1.1, 1.3
- Chybějící podlaha v prostoru 1.2
- Příčky dělicí původně jeden **prostor (1.5, 1.6, 1.7, 1.8, 1.9)**
- Nevhodné výplně vstupních otvorů v **prostoru 1.7, 1.11**

Patro

- Chybějící strop v **prostoru 2.3**
- Předstěna v **prostoru 2.4**
- Chybějící propojení mezi **prostorem 2.7** a východní částí patra

Podkroví

- Provizorní zastřešení

9. DOPORUČENÍ K REKONSTRUKCI

Doporučení k rekonstrukci

Celková situace

Zachovat celkovou hmotu obou staveb ve svých současných půdorysech, včetně nezastavěného dvorku a parcelních zdí. Otázkou zůstává případné snížení terénu dvorku, který byl navýšen zřejmě až po požáru Kolína v roce 1796.

Č.p. 124

Exteriér

- Zachovat uliční fasádu se současným členěním vstupních a okenních otvorů. Její výzdobu v podobě patrové římsy, vertikálního dělení, okenních šambrán a korunní římsy. Zachovat mansardový tvar střechy.
- Zachovat dvorní fasádu se členěním vstupních a okenních otvorů s kamennými ostěními.
- Nahradit nevhodné výplně vstupů a okenních otvorů do uliční i dvorní fasády. Okna pocházejí z období po roce 1958 a je vhodné je nahradit dřevěnými dvojdílnými čtyřkřídlými dělenými do více tabulek
- Odstranit nevhodné „vitríny“ na uliční fasádě
- Nahradit současnou plechovou krytinu buď za štípaný šindel, nebo břidlicové šablony.

Interiér

Sklep

- Zachovat a restaurovat vstupní dveře svlakové konstrukce do **prostoru 01** včetně kamenného ostění

- Zachovat kamenné stupně schodiště včetně jeho klenby
- Zachovat klenby v **prostoru 0.2, 0.3 a 0.4**
- Obnovit větrací okénka na ulici v **prostoru 0.3**

Přízemí

- Zachovat celkovou trojtraktovou dispozice přízemí se střední chodbou
- Zachovat valená a plákové klenby **prostoru 1.1**. Po provedení sondy možno odstranit stropní podhled v západní části chodby 1.3 a v prostoru 1.5
- Zachovat klenutí **prostoru 1.2** a trojici shodných mikve (rituálních očištných lázní) v podlaze. Odstranit současnou pochozí vrstvu podlahy a zachovat původní dlaždice.
- Restaurovat železné plátové a dřevěné dvoukřídlé dveře včetně kamenného ostění a úchyty na mezuzu při vstupu do **prostoru 1.2**
- Restaurovat kamenné ostění oken v **prostoru 1.2 a 1.5**
- Zachovat železné plátové dveře s ozdobnými prvky včetně kamenného ostění v **prostoru 1.6**. Zachovat klenba tohoto prostoru. Obnovit vstup z prostoru 1.1 včetně železných dveří.
- Zachovat klenby v **prostoru 1.7 a 1.8**. Restaurovat železné plátové dveře s ozdobnými prvky včetně kamenných ostění ve vstupech do **prostorů 1. 7 a 1.8**. Možno obnovit vstup mezi prostorem 1.8 a 1.2. Obnovit zaslepené vstupy z **prostoru 1.1 do prostoru 1.7 a 1.8**. Restaurovat železné plátové dveře.
- Obnovit chybějící omítky na části stěny chodby 1.1
- Nahradit nevhodnou pochozí vrstvu podlaha chodby **1.1 a prostorů 1.2, 1.3, 1.4, 1.5, 1.6, 1.7 a 1.8**. V chodbě doporučuje dlažbu z plochých kamenů, v místnostech podlahy prkenné.
- Odstranit nevhodné mříže ve vstupu do prostoru 1.2
- Nahradit vestavbu wc v **prostoru 1.4**

Patro

- Zachovat kamenné ostění při vstupu na schodiště do patra, včetně kulatého okna osvětlujícího schodiště.

- Zachovat plackové klenby v **prostoru 2.1**
- Zachovat klenbu v **prostoru 2.7** a dřevěné profilované zárubně při vstupu do tohoto prostoru
- Obnovit a zachovat štukové zrcadlo na stropě **prostoru 2.6**
- Repasovat dvoukřídlé dřevěné dveře včetně zárubní při vstupu do **prostoru 2.8**. Zachovat klenbu v tomto prostoru.
- Zachovat klenbu v **prostoru 2.10**, obnovit štukovou rozetu ve středu a hlavic pilířů.
- Zachovat parketové podlahy v **prostorech 2.5 a 2.6**
- Odstranit nevhodnou stěnu se vstupem za schodištěm
- Odstranit předstěny ze sádkartonu v severní stěně **prostorů 2.2 a 2.5**
- Nahradiť vestavby wc a koupelny v **prostoru 2.3 a 2.4**
- Nahradiť nevhodné výplně okenních a vstupních otvorů v **prostorech 2.2, 2.3, 2.4, 2.5, 2.6, 2.9, 2.10 a 2.11**
- Nahradiť nevhodné pochozí vrstvy podlahy v **prostorech 2.1, 2.2, 2.3, 2.4, 2.7, 2.09 a 2.10**
- Nahradiť wc a koupelnu v **prostoru 2.10**
- Odstranit vestavbu ze sádkartonu do **prostoru 2.11**

Podkroví

- Zachovat a repasovat vstupní dveře na schodiště do podkroví
- Zachovat schodištní stupně včetně zděného zábradlí
- Prostor krovu nezastavovat

Č.p. 125

Exteriér

- Zachovat přízemí a patro dvorní fasády v současném členění. Zachovat vstupní a okenní otvory včetně kamenných ostění. Zachovat poslední dochovanou barevnost
- Doplnit snesený chybějící štít podle dokumentace při odstraňování a doplnit střechu hlavní fasády. Krytina by měla být z břidlicových šablon v přední části. Zadní část by měla mít šindel dochovaný v části střechy pod plechovou krytinou.
- Zachovat a restaurovat kamenná ostění oken v jižní a západní fasádě
- Doplnit chybějící omítky na jižní fasádě
- Nahradit provizorní pultové střechy nad jižní částí stavení střechami krytými břidlicí.

Sklep

- Zachovat celkové rozvržení jednolodního sklepa s kamenným ostěním zazděného vstupu v západní stěně.
 - Zřídit chybějící vstup do prostoru sklepa. Protože poslední dochovaný vstup v západní stěně již asi nebude možné obnovit, je možné zřídit nový v jižní stěně
- prostoru 1.2**

- Obnovit chybějící schodištní stupně do sklepení z lomového kamene
- Odstranit zásyp hlavního **prostoru sklepení 0.2**, pod archeologickým dohledem
- Obnovit větrací okénko na dvorní straně

Přízemí

- Zachovat valenou klenbu **prostoru 1.1**
- Zachovat a restaurovat železné dveře při vstupu do **prostoru 1.2**. Zachovat a restaurátorsky obnovit zazděné okénko v západní stěně, včetně zbytků mříže a železné okenice. Zachovat klenbu tohoto prostoru
- Zachovat plackovou klenbu **prostoru 1.3**
- Zachovat valené klenby s pětibokými výsečemi v **prostorech 1.4, 1.5, 1.6, 1.7, 1.8, 1.9**.

- Zachovat malou „lednici“ při podlaze v **prostoru 1.4**, a zachovat kachličky na stěně kuchyňského koutu
- Zachovat klenbu **prostoru 1.11** včetně okenních otvorů a klenbu v **prostoru 1.12**
- Odstranit nevhodnou pochozí vrstvu podlahy v **prostorech 1.1, 1.3**. Doporučujeme nahradit kamennou podlahou.
- Doplnit chybějící podlahu v **prostoru 1.2**
- Možno odstranit všechny příčky dělicí původně jeden **prostor (1.5, 1.6, 1.7, 1.8, 1.9)**
- Nahradit nevhodné výplně vstupních otvorů v **prostoru 1.7, 1.11**
- Možno obnovit vstup v jižní stěně **prostoru 1.7** a vstup v západní stěně **1.12**, stejně jako v jižní stěně **prostoru 1.11**
- Možno obnovit původní velikosti oken v **prostorech 1.6 a 1.8**

Patro

- Zachovat a repasovat vstupní dveře do prostoru patra
- Zachovat druhotně „zazděné“ okno v **prostoru 2.2**
- Zachovat klenby **prostoru 2.2, 2.4, 2.5 a 2.6**
- Zachovat podlahu v **prostoru 2.7**
- Obnovit chybějící strop v **prostoru 2.3**
- Odstranit předstěnu v **prostoru 2.4**
- Obnovit chybějící propojení mezi **prostorem 2.7** a východní částí patra
- Možno obnovit vstup v jižní stěně **prostoru 2.3**

Podkroví

- Zachovat vstupní dveře do podkroví
- Zachovat dělicí stěnu z hrázdného zdiva v podkroví
- Zachovat a restaurovat železné dveře s ozdobným kováním hozené na podlaze v podkroví

NÁMĚTY PRO DALŠÍ PRŮZKUMY

- Provést dendrochronologii dochovaných dřevěných prvků jako je konstrukce krovu, překlad ve sklepení a prken stropu či podlah.
- Provést archeologický průzkum dvora pro případné zjištění starších stavebních konstrukcí.

OBRAZOVÁ PŘÍLOHA

Mapy a plány

MAPY

01, detail mapy tzv. indikační skici stabilního katastru. Na této mapě máme zachycenu v podstatě už dnešní situaci, pokud se týká půdorysu námi zkoumaných domů. Rozdíl oproti současnosti je v rozsahu synagogy, která ještě na plánu není zachycena s dostavbou směrem k západu a k severu. Ještě také nestojí budova čp. 126. Na západní straně od č.p. 125 je ještě volný prostor parkánu končícího až baštou v parkánové hradbě. Rok 1841. Převzato: <https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html?typ=skicic&idrastru=KRM162018410>

02, detail originální mapy stabilního katastru po provedení tzv. reambulace (rok 1877), která zachycuje doplnění severní části synagogy, domu 152 (dnešní čp. 126). Převzato: https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html?typ=omc&idrastru=B2_a_4C_3003_6

03, půdorysný plán bloku mezi ulicemi Na Hradbách, Pražská a Na Valech s vyznačením domu čp. 124. Plán byl zřejmě vyhotoven již v 50. letech 20. stol.

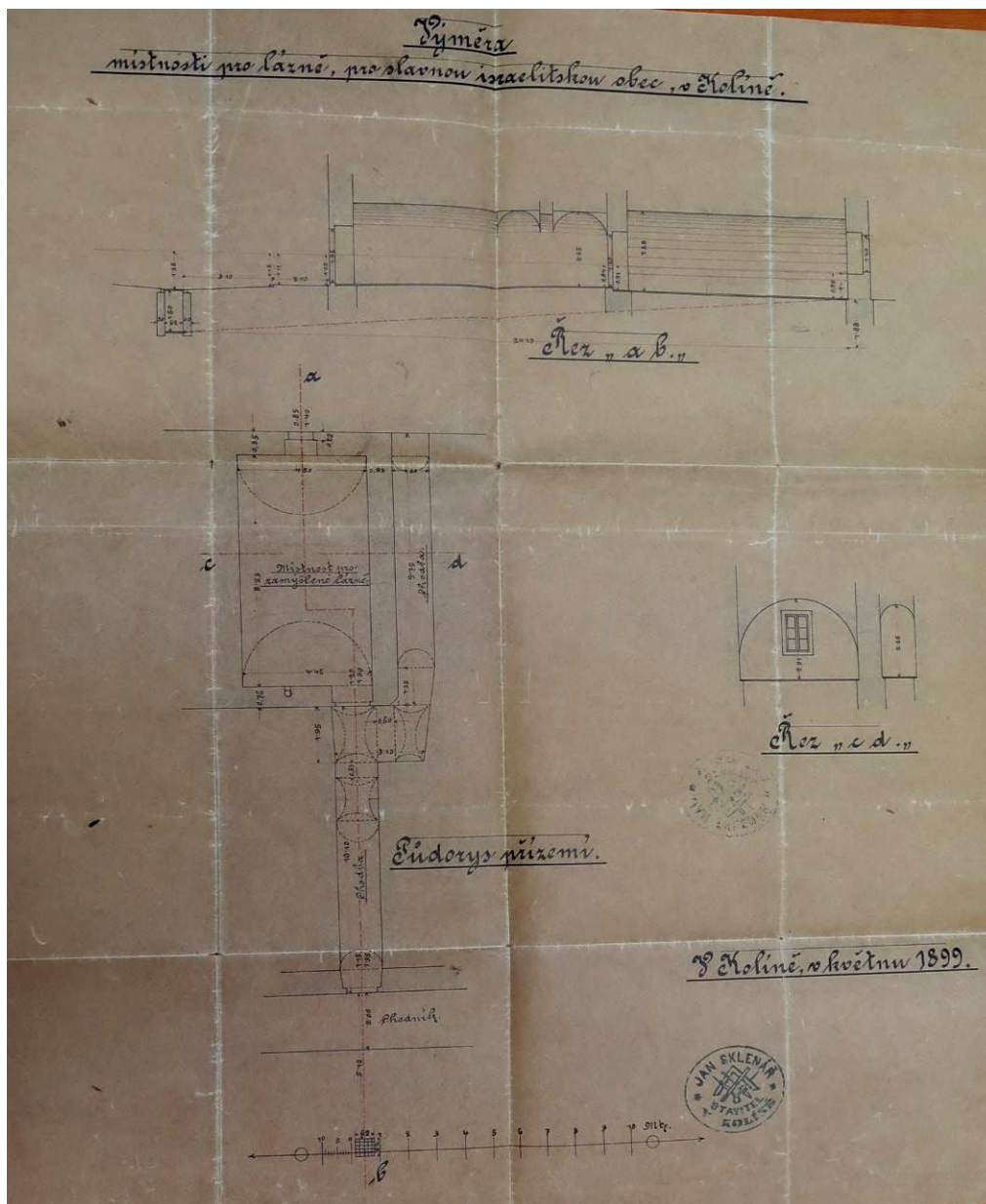

04, půdorysný plán bloku s vyznačením tmavou barvou předpokládaným průběhem hradeb.

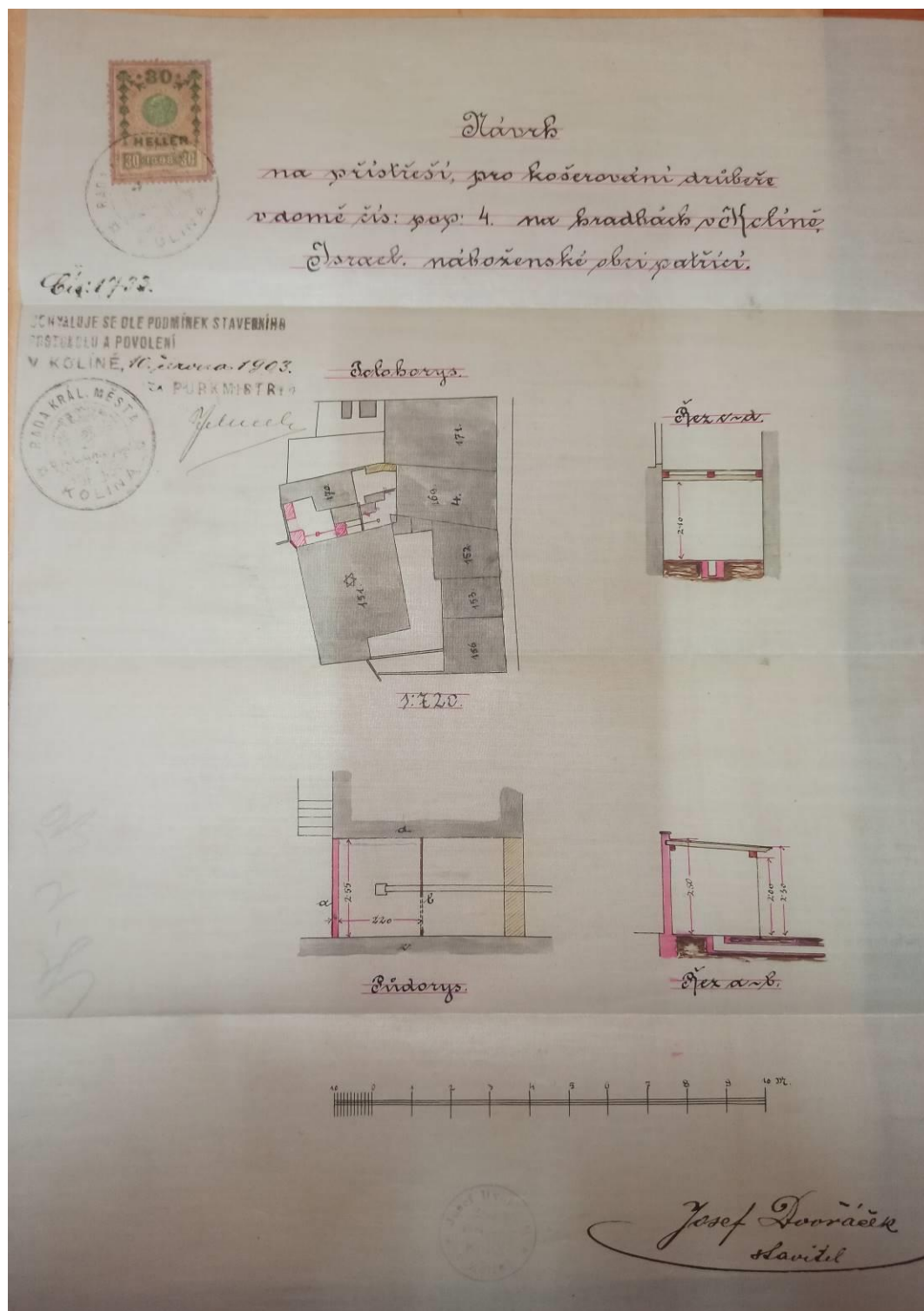

05, detail plánu města s vyznačením dochovaných úseky opevnění. Převzato: Razím Vl., Středověká opevnění českých měst, NPÚ 2021.

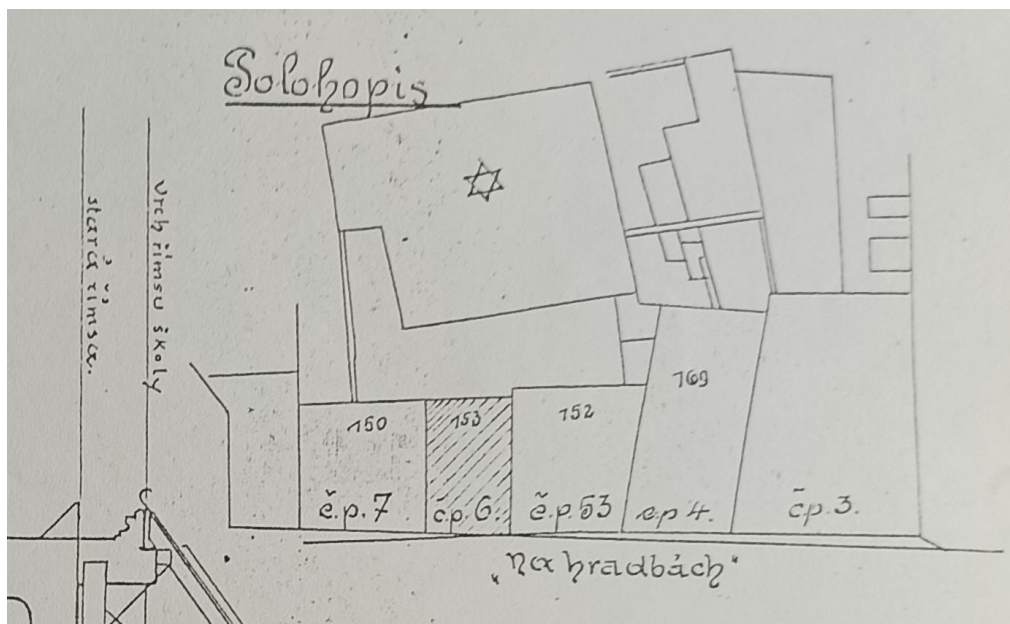
PLÁNY

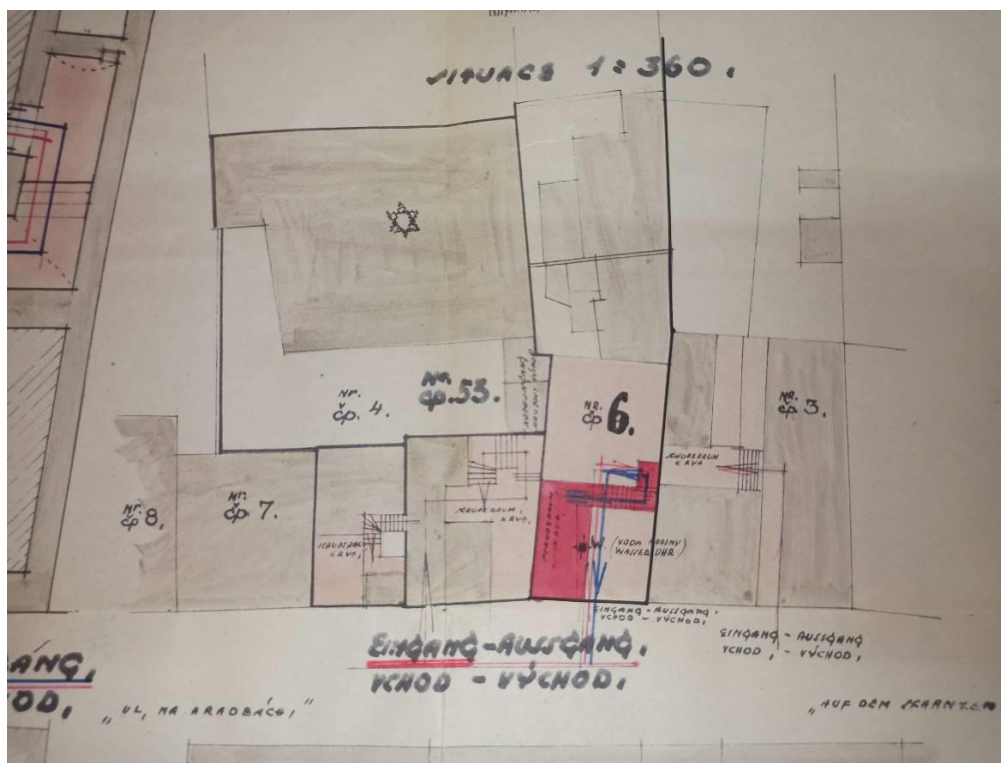
05, plán na zřízení lázně pro slavnou židovskou obec v Kolíně. Plán zachycuje odtok vody z místnosti v přízemí č.p.124. Plán zhotovil kolínský stavitel Jan Sklenář v roce 1899. SOkA Kolín.

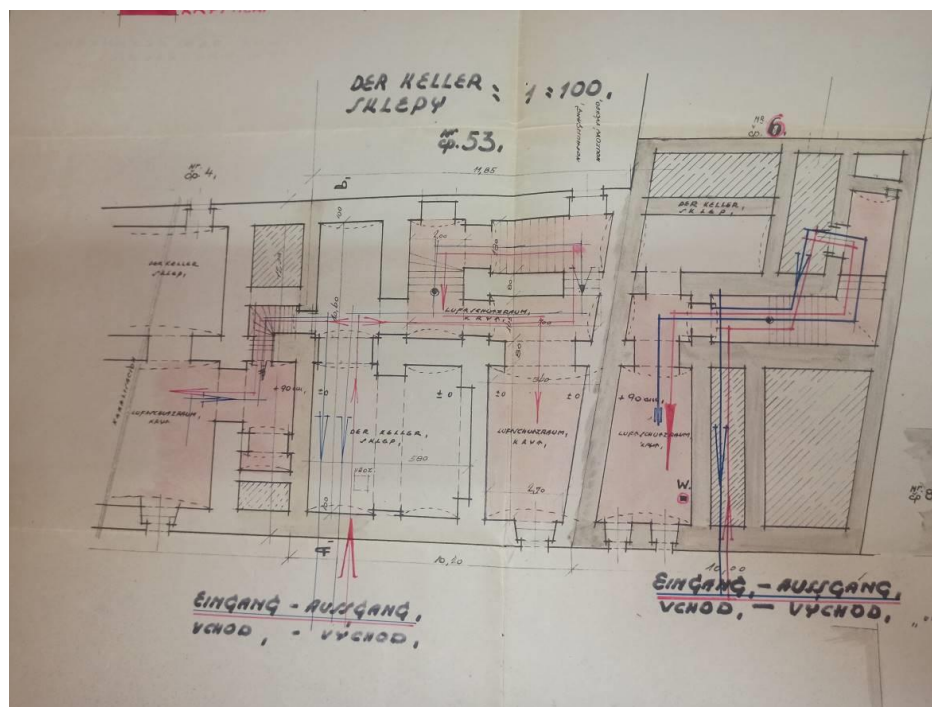
06, Návrh na zřízení přístřešku pro košerování drůbeže. Plán ukazuje na dvoře mezi č.p.124 a 125 a synagogou několik menších staveb, z nichž se žádná nedochovala do dnešní doby. Kromě přístavku na rituální zabíjení drůbeže, zde předpokládáme kromě kůlen ještě tzv. suku, tedy prostor určený pro shromažďování při svátku Sukot neboli Svátku stanů. Návrh zhotovil kolínský stavitel Josef Dvořáček v roce 1903. MěÚ Kolín, archiv stavebního odboru.

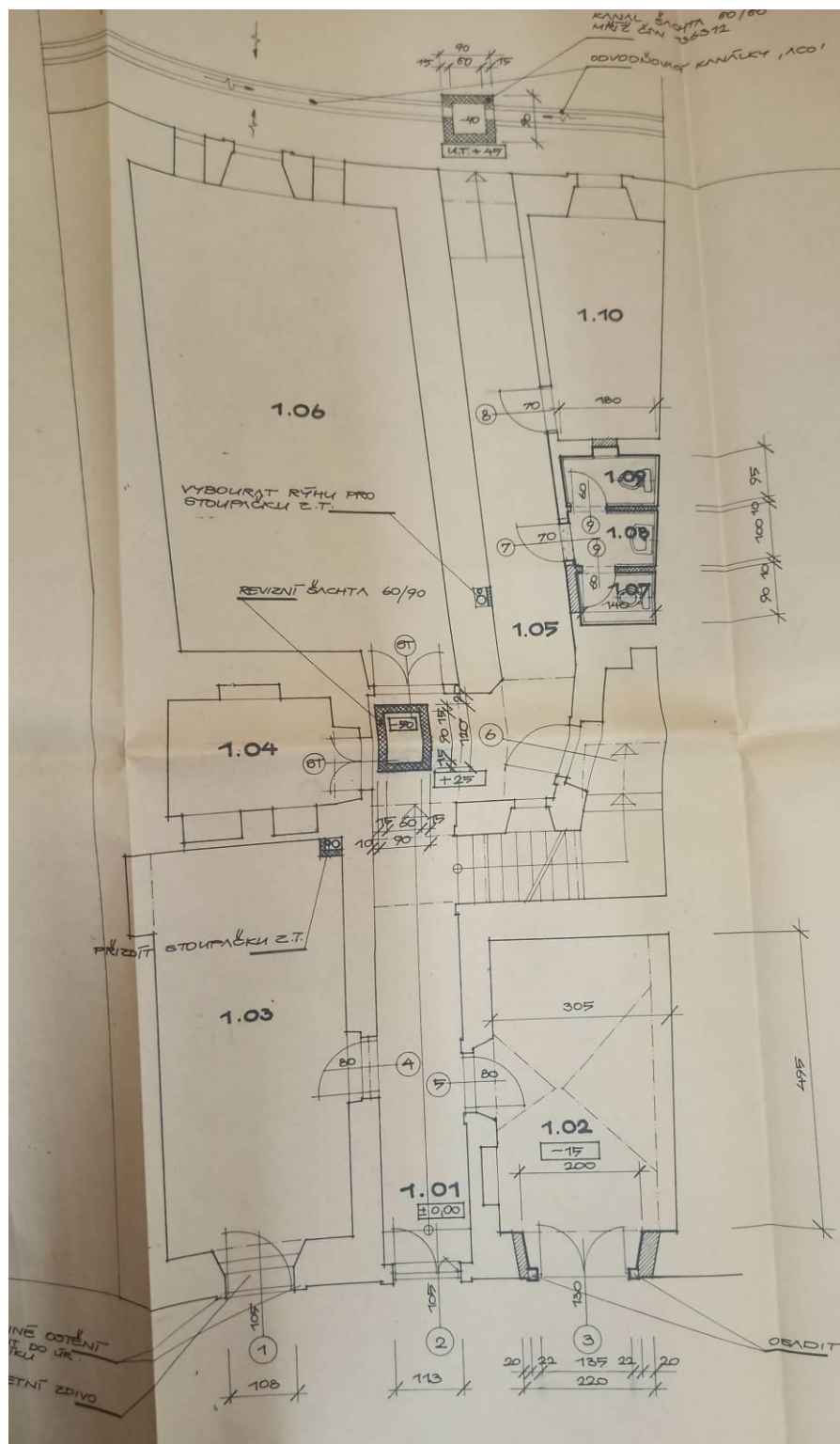
07, detail plánu na postavení č.p. 126. Na schematickém plánu vidíme v prostoru dvorku mezi č.p. 124 a č.p. 125 několik meších objektů kůlen, záchodu a snad i suky.

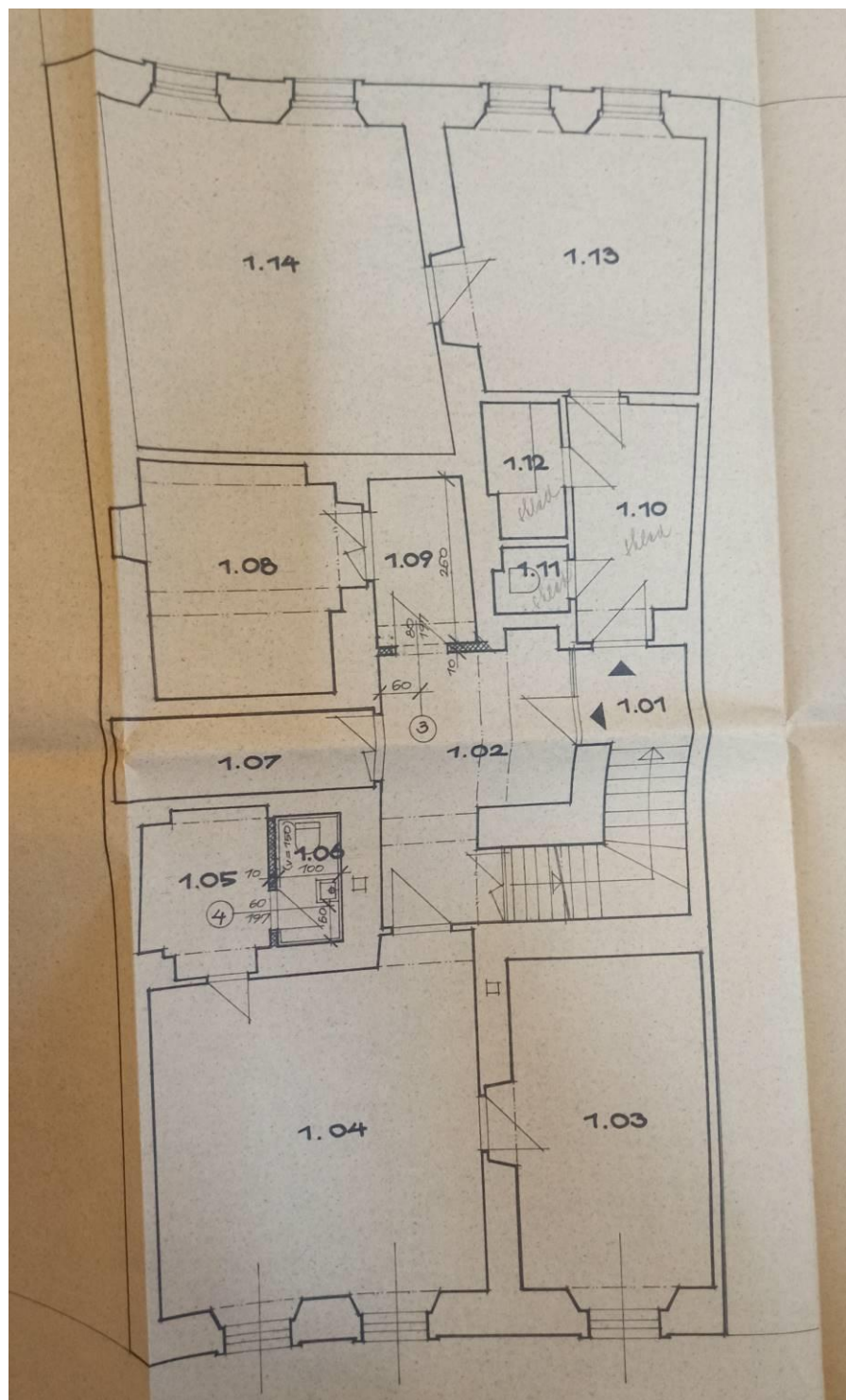
08,detail plánu na využití sklepení pro účely zřízení civilního krytu v případě bombardování za 2. svět. války. Pravděpodobně rok 1942. MěÚ Kolín, archiv stavebního odboru.

09, detail shodného plánu s vyznačením půdorysu sklepení (na kraji vpravo). Pravděpodobně rok 1942. MěÚ Kolín, archiv stavebního odboru.

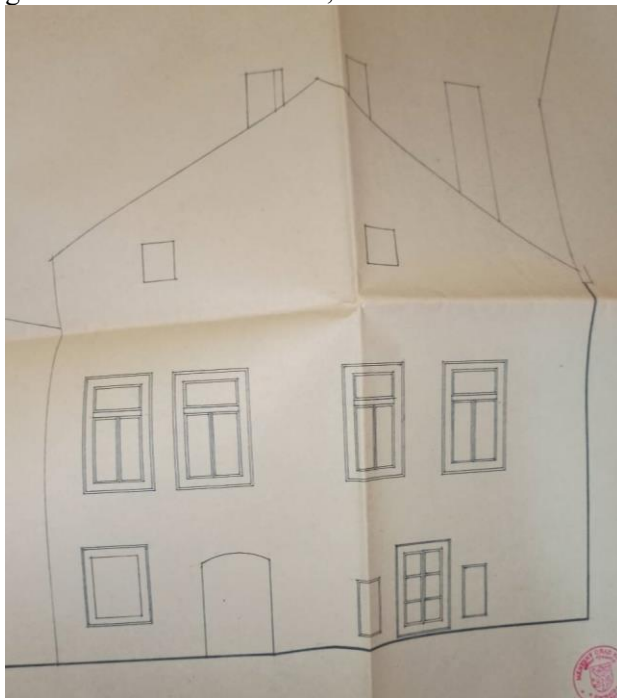
10, plán přízemí domu č.p.124 se zachycenými připravovanými úpravami. Ty se týkaly nového ostění při vstupu do dnešní místnosti 1.6 a vestavby wc v zadní části domu. Plán také zachycuje trojici oken v prostoru mikve. Rok 1993. MěÚ Kolín, archiv stavebního odboru.

11, plán patra č.p. 124 se zachycenými úpravami. Rok 1993. MěÚ Kolín, archiv stavebního odboru.

12, pohled zachycující podobu uliční fasády č.p. 124 na začátku 90. let 20. stol. Na levé straně vidíme okenní otvor ještě z výplně zřejmě z počátku 20. stol., na levé straně potom garážová vrata. MěÚ Kolín, archiv stavebního odboru.

13, pohled na dvorní fasádu č.p. 124. Vidíme opět trojici oken osvětlující prosto s mikve. MěÚ Kolín, archiv stavebního odboru.

IKONOGRAFIE

14, pohled do ulice Na Hradbách směrem k severu. Na domě č.p. 124 vidíme v levé ose přízemí okno místo dnešního vstupu. Zajímavý je i průběh patrové římsy, která sleduje klesající terén. SOKA Kolín, rok 1908.

15, pohled do ulice Na Hradbách směrem k jihu. 30. léta 20. stol. SOKA Kolín.

16, detail domu č.p. 124. 50. léta 20. stol. Foto NPÚ.

17, pohled na uliční fasádu domu č.p.124. Vidíme, že místo půlkruhového vstupu do obchodu jsou odpudivá vrata do garáže. Foto NPÚ, 80. léta 20. stol.

18, pohled na uliční fasádu č.p. 124. Foto NPÚ, po roce 2000.

19, pohled na dům č.p. 125 od severovýchodu. Vidíme, že severní obvodová stěna je postavena ve dvou fázích na parcelní zdi, která je zřejmě barokního či ještě staršího původu. Foto NPÚ, kolem roku 2013.

20, pohled na západní část domu č.p. 125 v průběhu bourání a následné nové výstavby dvorního traktu domu č.p. 123. Ubourané zdivo vpravo je pravděpodobně pozůstatkem hradby z poloviny 13. stol.

21, pohled na hlavní fasádu domu č.p. 125 před snesením štítu a odstranění střechy. Foto NPU, kolem roku 2013.

22, pohled na severní parcelní zeď před odstraněním kůlny a wc. Foto NPÚ, rok 2020.

Fotografie současného stavu

Č.p. 124

01, hlavní uliční fasáda. Portál na pravé straně pochází z 90. let 20. stol., portál na levé straně také. Je volnou kopií původního.

02, jediný „původní“ dochovaný vstupní portál.

03, dvorní fasáda. Ostění okenních otvorů jsou kamenná. Po straně okenního otvoru vpravo jsou vidět zazděná okénka. Výplně okenních otvorů pocházejí z 2.pol. 20. stol.

04, detail vstupních dveří do sklepení. Dveře jsou dřevěné svlakové, na vnějších kovaných závěsech

05, pohled na západní stěnu za vstupem na schodiště do sklepení. Skrz klenbu prochází dřevěné koryto.

06, pohled na schodiště sklepení směrem k jeho ohybu.

07, pohled na vstup do prostoru 0.3. vstup je nově vyzděn

08, pohled na východní stěnu prostoru 0.3. Po levé straně vidíme znovu vyzděnou stěnu z cihel.

09, pohled na západní stěnu prostoru 0.4. Vidíme niku a pravděpodobně zazděný vstup.

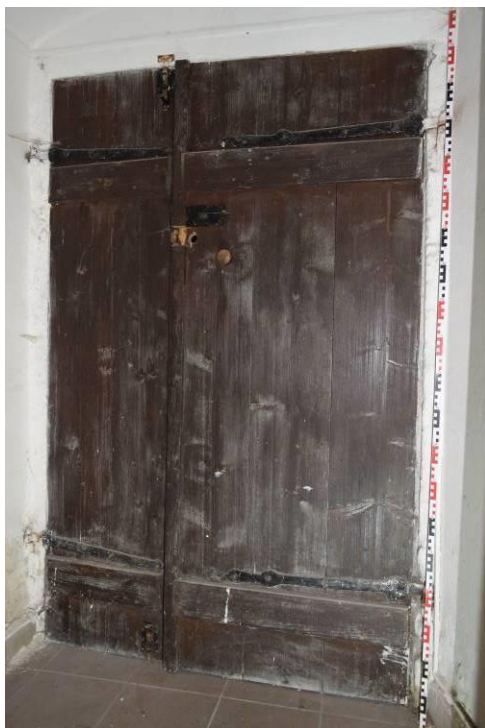
10, pohled na severní dělicí stěnu se vstupem v prostoru 0.4. Stěna není provázána s klenbou.

11, pohled směrem k západu v prostoru vstupní chodby 1.1. Po stranách vidíme vstupy do prostorů 1.6 a 1.7.

12, pohled na vnější plochu dveří do prostoru 1.2. Dveře jsou opatřeny železnými pláty zpevněnými šikmými pásky. Dveře pocházejí nejspíše z doby po roce 1796.

13, pohled na vnitřní plochu vstupních dveří, která je dřevěná svlakové konstrukce.

14, detail železného úchyty na mezuzu na severní stojce vstupu do prostoru 1.2

15, pohled na západní stěnu prostoru 1.2 s mikve.

16, pohled na východní stěnu prostoru 1.2.

17, detailní pohled na jižní mikve s původními dlaždicemi.

18, detail střední mikve naplněné podle židovských předpisů vodou z pramene.

19, pohled na východní část jižní stěny prostoru 1.6. Vidíme zaslepený vstup do chodby, odkládací niku a trojúhelnou výseč valené klenby pocházejí snad z počátku 17. stol.

20, pohled na západní stěnu prostoru 1.6. Na fotografii jsou vidět 2 fáze zazdivky.

21, pohled na železné plátové dveře do prostoru 1.6. Dveře pocházejí z doby po požáru Kolína v roce 1796.

22, detail železných dveří ve vstupu do prostoru 1.7

23, detail okna osvětlující vstup na schodiště do patra

24, detail schodiště do patra

25, detail pilíře vynášející plackové klenby v prostoru 2.1

26, detail zazděného příkladacího otvoru v severní straně prostoru 2.1.

27, pohled na vstup mezi prostory 2.5 a 2.6

28, pohled na západní stěnu prostoru 2.6.

29, detail štukového zrcadla na stropě prostoru 2.6

30, detail skladby podlahy v prostoru 2.6

31, detail klenby prostoru 2.7. Klenba pochází nejspíše z fáze výstavby po roce 1796.

32, detail dvoukřídlých dřevěných dveří ve vstupu do prostoru 2.8

33, pohled na východní stěnu prostoru 2.09.

34, pohled na pilíř vynášející klenbu v prostoru 2.10.

35, pohled na centrální rozetu stropu v prostoru 2.10.

36, detail dvoukřídlých dřevěných dveří do prostoru krovu.

37, detail vnějšího kovaného závěsu dveří do podkroví.

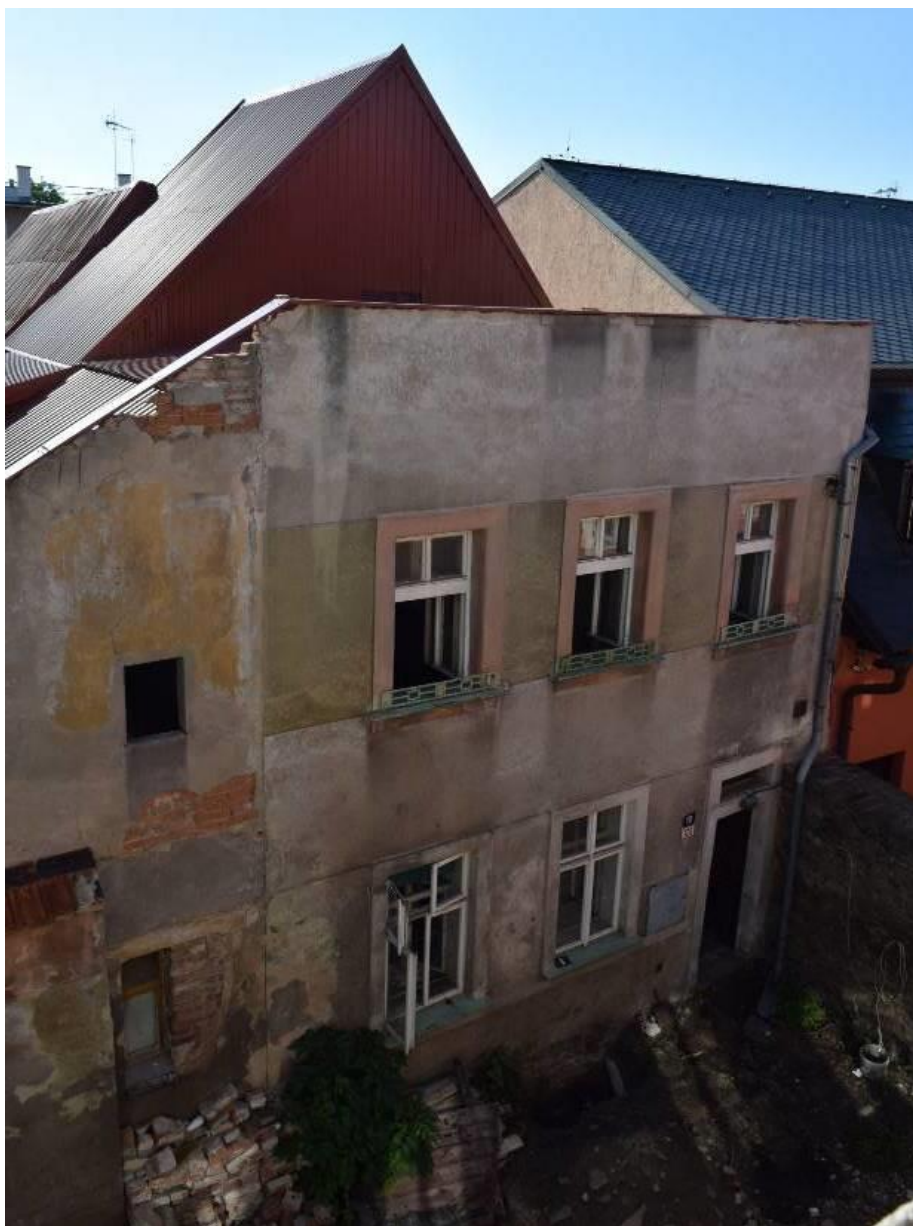

38, pohled na jižní část podkroví.

39, pohled na severní část krovu směrem k západu.

Č.p. 125

40, pohled na dvorní fasádu z patra rabínského domu č.p. 124.

41, pohled na jižní část dvorní fasády. Poslední úprava fasády naznačuje, že tato část vznikla v jiné stavební etapě. Obvodové zdivo je ovšem v přízemí postaveno současně. Zesílený úsek zdiva je pravděpodobně pozůstatek dvorního stavení.

42, pohled na západní část domu. Tato část je v současné době přístupná pouze vstupem z pozemku

43, pohled na jižní fasádu obracející se k synagoze.

44, jižní fasáda západní části stavení.

45, v současné době okenní otvor v západní fasádě. Původně šlo o vstup, jak naznačuje spodní schodištní stupeň.

46, detail kamenného ostění okna v jižní fasádě. Kamenné ostění může být renesančního původu.

47, detail zazděné vstupu v západní stěně schodiště

48, pohled do hlavního prostoru sklepení směrem k východu. Zásyp tvoří z větší části popel.

49, pohled do prostoru vstupní chodby 1.1 směrem k západu.

50, detail vstupních železných dveří do prostoru 1.2. Dveře byly do prostoru doplněny po roce 1796.

51, pohled na západní stěnu prostoru 1.2

52, detail druhotně zazděného okénka s železnou okenicí. Dveře spolu s řešením tohoto okna vede k domněnce, že prostor sloužil jako pokladna.

53, detail současného vstupu do prostoru sklepení. Otvor je umístěn v jižní stěně prostoru 1.2.

54, pohled na jihovýchodní kout prostoru 1.4. Do prostoru byla vložena valená klenba s protilehlými výsečemi.

55, pohled na východní stěnu místnosti 1.4.

56, detail výběhu valené klenby v prostoru 1.5. V klenbě je použito lomové zdivo s cihlami

57, detail druhotně zazděného vstupu, do kterého bylo v 1. pol. 20. stol. vestavěno okno

58, detail vstupních dveří do prostoru 1.8.

59, detail ostění niky, která má štukovou šambránu.

60, pohled na západní stěnu prostoru 1. s pravděpodobně druhotně zazděným vstupem.

61, pohled na východní stěnu prostoru 1.11 se vstupem, klenba v prostoru je pravděpodobně vložena druhotně.

62, detail dveří při vstupu do patra. Dveře jsou dřevěné opatřené plechovými pláty. Dveře pocházejí z první poloviny 20. stol.

63, detail západní stěny prostoru 2.3. Ve zdivu je vidět zaklenutí otvoru pro odvod kouře do komína.

64, pohled na jižní stěnu prostoru 2.3 se zaslepeným vstupem.

65, pohled na jižní stěnu klenutého prostoru 2.6.

66, pohled na v současné době jediný vstup do západní části objektu.

67, detail vstupních dveří do prostoru podkroví.

68, detail hrázděné stěny ve východní části podkroví.

69, pohled do prostoru krovu západní části. Střecha na pravé straně má dochovaný jako krytinu štípaný šindel.

70, pohled do prostoru krovu směrem k východu.

SOUČASNÝ STAV

STAVEBNÍ VÝVOJ

PAMÁTKOVÉ HODNOCENÍ